

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ANALIZA KONCEPTA NACIONALNE KONKURENČNOSTI S
PRIMERJAVO METODOLOGIJ SVETOVNEGA
GOSPODARSKEGA FORUMA (WEF) IN INŠTITUTA ZA
RAZVOJ MANAGEMENTA (IMD)

Ljubljana, oktober 2007

SLAVEN GRANIĆ

Študent Slaven Granić izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom doc. dr. Črta Kostevca, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 5.10. 2007

Podpis:

KAZALO

1	UVOD	1
2	GLOBALNO GOSPODARSTVO	2
2.1	Vloga globalizacije in povezava s konkurenčnostjo držav.....	2
2.2	Vzroki in posledice globalizacije	3
3	KONCEPT NACIONALNE KONKURENČNOSTI	5
3.1	Koncept konkurenčnosti skozi čas	5
3.2	Definicija nacionalne konkurenčnosti	7
4	PORTERJEV PRISPEVEK K RAZVOJU NACIONALNE KONKURENČNOSTI	9
5	METODE MERJENJA NACIONALNE KONKURENČNOSTI	13
6	VEČKRITERIJSKO MERJENJE NACIONALNE KONKURENČNOSTI	15
6.1	Svetovni ekonomski forum.....	15
6.1.1	Poročilo globalne konkurenčnosti	15
6.1.2	Kriteriji ocenjevanja po WEF	16
6.1.3	Indeks sposobnosti rasti.....	17
6.1.4	Indeks poslovne konkurenčnosti	19
6.2	Inštitut za razvoj managementa	19
6.2.1	Letopis konkurenčnosti	20
6.2.2	Kriteriji ocenjevanja po IMD	21
6.3	Primerjava metod merjenja nacionalne konkurenčnosti po WEF in IMD	23
7	OBRAVNAVA KONCEPTA NACIONALNE KONKURENČNOSTI	24
7.1	Pogled na teorijo nacionalne konkurenčnosti.....	24
7.2	Primerjava uvrstitev izbranih držav po metodah WEF in IMD z realno rastjo BDP kot ključnega kazalnika ekonomske uspešnosti	30
7.3	Uporabnost podatkov po metodah ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti po IMD in WEF	36
8	SKLEP	39
	LITERATURA	41
	VIRI	42
	PRILOGA	1

KAZALO SLIK

Slika 1: Porterjev diamant nacionalne konkurenčnosti	12
Slika 2: Konkurenčna kocka nacionalne konkurenčnosti	23
Slika 3: Uvrstitev Slovenije na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP	31
Slika 4: Uvrstitev Češke na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP	33
Slika 5: Uvrstitev Estonije na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP	34
Slika 6: Uvrstitev Irske na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP	35

KAZALO TABEL

Tabela 1: Kazalniki nacionalne konkurenčnosti pri WEF v letu 2001 s prikazom skupin kazalnikov konkurenčnosti	16
Tabela 2: Sestava Indeksa sposobnosti rasti (pri WEF) v letu 2001	17
Tabela 3: Konkurenčnost izbranih gospodarstev po metodologiji GCI za obdobje 2000–2005 (WEF)	18
Tabela 4: Agregatni indeks globalne konkurenčnosti po IMD v letu 2001 s prikazom skupin in podskupin indikatorjev konkurenčnosti	22
Tabela 5: Konkurenčnost izbranih gospodarstev po metodologiji IMD za obdobje 2000–2005	23

1 UVOD

Danes številni znanstveniki različnih strok in predvsem ekonomisti raziskujejo koncept nacionalne konkurenčnosti in mu posvečajo veliko medijsko pozornost. Prepričani so, da ima nacionalna konkurenčnost ključno vlogo pri zagotavljanju nacionalnega gospodarskega napredka.

Prav zaradi medijske pozornosti konceptu konkurenčnosti držav, številnih polemik glede upravičenosti, smotrnosti uporabe in ocenjevanja držav na podlagi večkriterijskega ocenjevalnega pristopa sem se odločil za obravnavo navedenih konceptov.

Razlaganje sedanosti in napovedovanje ekonomske prihodnosti ni bila nikoli hvaležna naloga. Svetovna ekonomija je danes pod močnim pritiskom številnih procesov. Globalizacija, liberalizacija gospodarstev, tehnološki napredek in ekonomske integracije so se močno razmahnili in krojijo razburkane svetovne razmere. Ekonomisti iščejo odgovore, ki bi ponazorili zdajšnje ekonomsko dogajanje na ravni držav in napovedali razvoj ekonomskih dogodkov v prihodnosti. Za teorijo nacionalne konkurenčnosti je značilna kompleksnost, zato obstaja pri njeni obravnavi veliko negotovosti. V iskanju odgovorov na številna odprta vprašanja o veljavnosti koncepta konkurenčnosti in ustreznosti metodologij merjenja se ekonomistom odpira široko področje raziskovanja in iskanja ustreznih dejavnikov. Po drugi strani pa hitre spremembe v svetovni ekonomiji zahtevajo take koncepte, ki bi ustrezno ponazorili ekonomsko dogajanje v državi.

V diplomski nalogi raziskujem ozadje teorije koncepta nacionalne konkurenčnosti in veljavnost indeksov nacionalne konkurenčnosti. Osredotočam se na agregatne indekse nacionalne konkurenčnosti dveh svetovno uveljavljenih institucij: Svetovnega ekonomskega foruma (World Economic Forum) iz Ženeve in Inštituta za razvoj managementa iz Lausanne (Institute for Management Development), ki na podlagi večkriterijskega ocenjevalnega pristopa uvrščata države v razpredelnice nacionalne konkurenčnosti in s tem pripomoreta k vzpostavljanju boljših ekonomskih rezultatov. Smisel takega uvrščanja držav je v tem, da bi vladam pomagale pri doseganju kratkoročnih in dolgoročnih makreoekonomskih rezultatov. Ocenjevale naj bi uspešnost strategij, omogočale primerjavo uspešnosti gospodarstev z drugimi državami, vlagatelji pa bi dobili pomembne informacije o učinkovitem razporejanju kapitala.

Diplomska naloga je razdeljena na osem poglavij. Drugo poglavje obravnava vlogo globalizacije, ki s svojim razmahom močno kroji in definira dejavnike nacionalne konkurenčnosti. V tretjem poglavju podajam kronološki razvoj koncepta konkurenčnosti, saj njegove korenine segajo v 16. stoletje, ko je splošno prepričanje o koristnosti izvoza utrla pot teorijam mednarodne menjave, ki so podlaga zdajšnjega koncepta nacionalne konkurenčnosti. Konceptu nacionalne konkurenčnosti po Porterju posvečam četrto

poglavje, saj je ta avtor med prvimi začel obsežno raziskovati nacionalno konkurenčnost in spodbudil druge raziskovalce k poglobljenemu raziskovanju konkurenčnosti. Alternativne metode merjenja nacionalne konkurenčnosti so strnjene v petem poglavju, v katerem navajam predvsem njihove prednosti in slabosti pri ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti. Šesto poglavje obširneje predstavlja že navedeni instituciji WEF in IMD in njuni metodologiji, ki na podlagi večkriterijskega pristopa ocenjujeta nacionalno konkurenčnost. Sedmo poglavje podrobno obravnava ozadje nacionalne konkurenčnosti in večkriterijski pristop k ocenjevanju konkurenčnosti. Odgovoriti poskušam na vprašanje smiselnosti uporabe teh dveh kazalnikov kot objektivnih kazalnikov nacionalne konkurenčnosti in veljavnosti teorije nacionalne konkurenčnosti nasploh. V sklepu povzemam bistvene ugotovitve iz vsebine diplomskega dela.

2 GLOBALNO GOSPODARSTVO

2.1 Vloga globalizacije in povezava s konkurenčnostjo držav

Ekonomska uspešnost sodobnega gospodarstva in njen potencialni napredek sta danes precej odvisna od vloge, položaja in povezanosti gospodarstva z drugimi državami sveta. Z zgodovinskega vidika je lokacija ekonomske aktivnosti več stoletij igrala ključno vlogo pri zagotavljanju napredka držav. V primerjavi z obdobjem pred industrijsko revolucijo sta imela ključno vlogo dejavnika obilnosti naravnih virov in vloga njihove razpoložljivosti. Pomen obeh dejavnikov usiha, pomembno vlogo pridobivajo novi dejavniki ekonomskega razvoja, ki so v glavnem posledica globalizacije. Ti dejavniki poudarjajo vlogo svetovne trgovine, neposredne tuje investicije in večnacionalne strateške povezave (Jaklič, 2002, str. 35; Dunning, 1997, str. 180).

Pogoj za obstoj držav in sveta je napredek, zato razvojno naravnane države iščejo poti, ki bi zagotavljale njegovo dolgoročnost. Glede na to, da je ekonomska zgodovina nazorno dokazala koristnost različnih oblik čezmejnih ekonomskih odnosov, se vse manj držav odloča za ekonomsko izoliranost. Vendar pa globalno tekmo za pridobitev ekonomske aktivnosti dobivajo le najboljše. Prav zato je ena izmed nalog preverjanja ravni nacionalne konkurenčnosti, da pripomore k prepoznavnosti gospodarstva oziroma k izpostavljanju njenega konkurenčnega položaja. Namen preverjanja nacionalne konkurenčnosti je tudi v tem, da celovita slika konkurenčnosti države pripomore k nacionalnemu napredku države v kontekstu globalne ekonomije.

Sklepam, da je merjenje nacionalne konkurenčnosti posledica razmaha globalizacije. Države z dolgoročnim ekonomskim razvojem zato vstopajo v globalizacijske tokove, preverjanje nacionalne konkurenčnosti pa jim kaže ustrezno pot. Obširneje bom predstavil

pomembnost globalizacije kot vzrok za pojav koncepta nacionalne konkurenčnosti in njenega ocenjevanja..

Globalizacija je kompleksen proces. Gre za vsesplošni družbeni pojav, ki ga je težko natančno definirati. Preučujejo jo mnoge vede, ena izmed njih je tudi ekonomska. Ekonomija je veda o gospodarjenju, zato globalizacijo preučuje s tega vidika. Preprosta definicija globalizacije je znižanje stroškov mednarodnega poslovanja. Mednarodna integracija trgov dobrin, storitev in dela, povečana mobilnost finančnega in drugega kapitala so dejavniki, ki omogočajo in vzdržujejo globalizacijski proces. Anderson navaja, da je zmanjševanje razlik v cenah teh navedenih kategorij nazoren prikaz učinkov globalizacijskega procesa (Anderson, 2001).

Podobno Laxer enači globalizacijo z internacionalizacijo proizvodnje, s povečano mobilnostjo kapitala, liberalizacijo, deregulacijo, privatizacijo, s poenotenjem okusov in standardov ter s trendi v smeri »univerzalnega« sveta (Laxer, 1995).

Svetličič definira globalizacijo z zemljepisnimi, vsebinskimi in organizacijskimi kriteriji. Organizacijsko pomeni globalizacija močno mednarodno integracijo in koordinacijo med seboj vse bolj odvisnih dejavnosti, s katerimi se srečujejo podjetja z eno samo strategijo. Definiranje globalizacije po zemljepisnem kriteriju pomeni široko mednarodno navzočnost in medsebojno prepletenost različnih aktivnosti, da bi svet postal »globalna vas«. Vsebinski kriterij poudarja delovanje podjetij na trge, na katera podjetja vplivajo z odpravljanjem trgovinskih ovir, napredkom transporta in komunikacij ter z uniformiranjem okusa potrošnikov (Svetličič, 1996).

2.2 Vzroki in posledice globalizacije

Dunning izpostavlja dva ključna vzroka, ki sta v devetdesetih letih povzročila razmah globalizacije. Trdi, da je v tem obdobju prišlo do močnega pritiska odjemalcev in konkurentov na podjetja, ki so bila v skrbi za svoj obstoj prisiljena stalno izboljševati svoje blago oziroma storitve. Investicije v raziskave in razvoj so povzročale višje cene končnih proizvodov, zato je bilo nujno širiti krog potencialnih kupcev tudi na tujih ozemljih. Po drugi strani so podjetja iskala poslovne partnerje zunaj meja svojih držav, zato da bi skupno delovala in uspešno izkoriščala skupne pristojnosti. Spremembe v gospodarstvih, ki so začele uveljavljati tržno gospodarstvo, predstavljajo drugi ključni vzrok globalizacije. Propad planskih ekonomij socialističnega sveta, liberalizacija in deregulacija trgov ter privatizacija državnih podjetij so prav tako vplivali na čezmejne integracije (Dunning, 1997).

Kelly (2001) trdi, da globalizacijski proces temelji na dveh ključnih dejavnikih, ki delujejo dopolnjujoče: tehnologija in liberalizacija gospodarstev. Zaradi globalizacije nastajajo

nove ekonomske zakonitosti, ki jih v ekonomiji definira »nova ekonomija«, za katero so značilne naslednje trditve:

- globalna razsežnost,
- velik pomen nematerialnih prvin, kot so ideje, informacije in povezave,
- medsebojna povezanost.

Savin meni, da je nova ekonomija kombinacija med seboj povezanih pojavov, kot so informacijska tehnologija, globalizacija, učinki sofisticirane tehnologije na organizacijo, poslovanje podjetij, način vodenja, konkurenčne proizvodnje in distribucijske rešitve (Savin, 2001).

V nadaljevanju proučujem dva osrednja dejavnika globalizacije, tehnologijo in liberalizem.

- Tehnologija

Razcvet tehnoloških inovacij, ki je ob koncu prejšnjega tisočletja povzročil informacijsko revolucijo, je eden izmed glavnih vzrokov tega družbenega pojava. Poslovni subjekti, ki so nekoč bili zelo oddaljeni, razvita informacijska tehnologija omogoča vstopati v globalni svet oziroma postajajo del globalnega gospodarstva. Računalniško izobraževanje odraslih, računalniška izobraženost mlajših in dostop do interneta, telefonije in masovnih medijev povzročajo »krčenje sveta«. Počasen pretok informacij, ki je nekoč oteževal in zmanjševal poslovne možnosti dislociranega ekonomskega subjekta, je zdaj že preteklost.

Investicije in posodabljanje svetovne letalske, pomorske in cestne infrastrukture so veliko prispevali k hitrejšemu povezovanju nekoč zelo oddaljenih gospodarstev, zato so stalno zmanjševala relativne stroške prevozov. Izboljšana logistika prevozov je omogočila večjo hitrost prevozov in je pozitivno vplivala na svetovno trgovino.

- Liberalizem

Poleg informacijske revolucije je treba izpostaviti pomen liberalizma. Ta ekonomska doktrina je temelj globalizacijskega procesa in je v glavnem odraz političnih odločitev, ki so proglobalizacijske.

Liberalizem predvideva nastanek optimalne proizvodne strukture v svetovnem merilu. Prosta konkurenca v gospodarstvu in v mednarodni menjavi ponuja največji mogoči obseg proizvodnje, primerjalno nizke stroške proizvodnje posameznih proizvodov in optimalni obseg porabe (Kumar, 1994, str. 43). Iz tega je razvidno, da je ta ekonomska doktrina poleg zgoraj navedenih fizičnih dejavnikov glavno vodilo in podlaga globalizacijskega procesa. Prosti pretok blaga, storitev in kapitala ter delovne sile omogoča lažje sodelovanje ekonomskih subjektov iz različnih delov sveta. Poleg teh osnovnih materialnih dejavnikov imajo veliko vlogo novi

dejavniki ekonomije (koncept nove ekonomije), med katere spadajo znanje, ideje, informacije in povezave. Če ne bi države odprle svojih meja in bi še naprej ovirale pretok blaga, storitev in kapitala, bi upočasnile oziroma onemogočile ekonomski stik subjektom po svetu in bi zavrla razvoj številnih gospodarstev.

Za uspešno izkoriščanje učinkov globalizacije države pristopajo tudi k raznim mednarodnim sporazumom, kot so: WTO (ang. World Trade Organisation), CEFTA (ang. Central European Free Trade Agreement), mednarodnim organizacijam, kot so: Mednarodni denarni sklad (ang. International monetary fund), Mednarodna banka za obnovo in razvoj (ang. International Bank for Reconstruction and Development) in Svetovna banka (ang. The World Bank), in v njih aktivno sodelujejo. Poleg navedenih mednarodnih sporazumov je pomembno članstvo v mednarodnih ekonomskih integracijah, kot je Evropska skupnost, ki omogoča vključenim državam novo dimenzijo gospodarskega razvoja. Članicam se odpira velik notranji trg, ki ponuja možnosti specializacije proizvodnje in izkoriščanja obsega ekonomij. Učinkovitejša je mednarodna menjava, lažji je dostop oziroma prenos znanja in tehnologij. Mednarodni sporazumi in ekonomske integracije pozitivno vplivajo na povečanje proizvodnje, izboljšanje odnosov menjave, dvig ekonomičnosti poslovanja, zaščito pred konkurenti in omogočajo lažje uresničevanje skupnih političnih in ekonomskih ciljev.

Povzamem lahko, da obstaja močna vez med globalizacijo, nacionalno konkurenčnostjo držav in gospodarskim uspehom. Z razmahom globalizacije nacionalna konkurenčnost pridobiva vse pomembnejšo vlogo pri zagotavljanju gospodarskega napredka. Da bi spodbudile lastni ekonomski uspeh, so danes države prisiljene slediti razvoju drugih držav. Usmeritev brezmejnosti nacionalnih ekonomij se nadaljuje, in če se države izolirajo, stagnirajo. Primerjanje nacionalne konkurenčnosti je tisto orodje, ki nas uvršča na seznam globalne ekonomije in nas hkrati opozarja na probleme gospodarskega in socialnega razvoja.

3 KONCEPT NACIONALNE KONKURENČNOSTI

3.1 Koncept konkurenčnosti skozi čas

Definicija konkurenčnosti se nenehno spreminja in je odraz dejstva, da se dejavniki konkurenčnosti spreminjajo. Razvoj notranje in zunanje trgovine je povzročil nastanek različnih teorij, ki razlagajo ekonomsko dogajanje v preteklosti. Že v 16. stoletju so se merkantilisti zavedali pomembnosti mednarodne menjave in koristi, ki jo ta prinaša. Dve stoletji sta minili v prepričanju, da so prebivalcem neke države največjo korist prinašale mednarodne menjave, če je bil izvoz velik, uvoz pa majhen. Teorija primerjalnih prednosti je proti koncu 18. stoletja postopno oblikovala prepričanje o splošni koristnosti obeh tokov

– uvoza in izvoza. Adam Smith (1776) je predstavil pomen absolutnih prednosti menjave s tezo, da države izvažajo tiste izdelke, ki jih proizvajajo z absolutno najnižjimi stroški. Pozneje je David Hume (1817) razvil drugo različico teorije in teorijo absolutnih prednosti nadgradil s teorijo primerjalnih prednosti. Izpostavil je pomen tržnih sil, ki povzročijo, da se v posameznih državah razvijejo tiste panoge, v katerih se dosegajo relativno nižji stroški proizvodnje kot v drugih državah. Specializacija proizvodnje v nekaterih panogah poteka v tistih državah, ki ustrezajo navedenemu pogoju. Proizvode teh panog država izvažata, medtem ko uvažata tiste proizvode, ki se jim je zaradi specializacije morala odpovedati.

Teorijo primerjalnih prednosti sta dopolnila Heckscher-Ohlin (1933). Izpostavila sta pomen izobilja posameznega proizvodnega dejavnika. Po njenem prepričanju ima država primerjalne prednosti v tistih panogah, v katerih so močno zastopani proizvodni dejavniki. Samuelson (1953) je dopolnil model H-O, katerega bistvena značilnost je prepričanje, da je glavni vzrok za nastanek menjave med subjekti iz različnih ekonomskih prostorov razlika v izobilju proizvodnih dejavnikov, kar v posameznih ekonomskih prostorih povzroča nastanek razlik v relativnih stroških proizvodnje posameznih proizvodov (Kumar, 1994).

V 19. in 20. stoletju so klasične teorije primerjalnih prednosti učinkovito predstavile tedanje ekonomske razmere na svetovni ravni. Izhodišče navedene teorije je temeljilo na razpoložljivosti proizvodnih dejavnikov, kot so: zemlja, kapital, naravni viri in delovna sila. Relativna obilnost teh dejavnikov je pomenila bogastvo posamezne države oziroma njeno potencialno gospodarsko rast.

Za tradicionalne klasične ekonomske teorije je značilno, da so predpostavljale učinkovito delovanje trga, polno zasedenost proizvodnih dejavnikov in specializacijo proizvodnje na podlagi primerjalnih prednosti. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so začele izgubljati svoj pomen pri razlagi ekonomskega dogajanja. Že navedeni »dejavniki globalizma« so razvrednotili vrednost posameznim proizvodnim dejavnikom, ki so bili podlaga klasičnih teorij. Po drugi strani pridobivajo vse večji pomen mikroekonomski dejavniki konkurenčnosti, katerih glavni predstavniki so podjetništvo, rast podjetij in gospodarska konkurenčnost (Kovačič, 2005).

Sodobno svetovno gospodarstvo zato postavlja v ospredje bolj dinamično kategorijo – nacionalno konkurenčnost. Ta temelji na precej kvalitativnejših dejavnikih kot v preteklosti. Kovačič (2004) nazorno ponazarja razliko med primerjalnimi in konkurenčnimi prednostmi. Meni, da so primerjalne prednosti v veliki korelaciji s stroškovno oziroma cenovno konkurenčnostjo, medtem ko konkurenčne prednosti temeljijo na kvalitativni (nestroškovni) konkurenčnosti. Glede na to, da se svetovna ekonomija nenehno razvija, imajo kvalitativni dejavniki vse večji ekonomski pomen in izpodrivajo vlogo primerjalnih prednosti.

Klasične teorije primerjalnih prednosti so v ekonomijo prinesle veliko sprememb. Prvič so v mednarodnem sodelovanju, ki temelji na komparativnih prednostih, ugotovili možnosti povečanja obojestranskih koristi oziroma večanja skupnega bogastva. Tudi danes, v relativno razviti svetovni ekonomiji, je večanje bogastva posameznih držav med drugim posledica meddržavnega sodelovanja. Uspešno sodelovanje je v preteklosti temeljilo na obilnosti, torej ceni izkoriščanja posameznih proizvodnih dejavnikov, medtem ko danes za uspešno mednarodno sodelovanje in njene koristi potrebujemo drugačne dejavnike. Poleg tradicionalnega vpliva mednarodne trgovine je za zdajšnjo mednarodno ekonomijo značilen močan vpliv dejavnikov konkurenčnosti neposrednih tujih investicij in mednarodnih podjetniških povezav. Po drugi strani se veliko držav srečuje s tehnološkimi in strukturnimi spremembami, brezposelnostjo, rigidnostjo državnih institucij in pojavom nepopolne konkurence. Teorija nacionalne konkurenčnosti je posledica iskanja dejavnikov in ustreznih poti, ki bi vplivali na večanje bogastva. Zato se danes veliko govori o konkurenčnosti na ravni podjetij, industrije, regij, mest, držav in tudi o nacionalni konkurenčnosti. Nacionalna konkurenčnost ima veliko zagovornikov med ekonomskimi teoretiki in naj bi bila eden izmed glavnih dejavnikov gospodarske rasti in razvoja.

Pristopi k ugotavljanju nacionalne konkurenčnosti so različni. V diplomski nalogi obravnavam večkriterijski pristop k ocenjevanju, ki na podlagi širokega nabora dejavnikov ponazarja raven nacionalne konkurenčnosti.

3.2 Definicija nacionalne konkurenčnosti

V slovarju slovenskega knjižnega jezika je konkurenčnost opredeljena kot lastnost, značilnost konkurenčnega. Iz tega sledi, da lahko definiramo konkurenčnost držav kot lastnosti držav, ki konkurirajo. Ustreznost navedene definicije bom preveril tako, da se bom najprej ozrl na dosedanje ugotovitve raziskovalcev, ki preučujejo koncept nacionalne konkurenčnosti.

Nacionalna konkurenčnost je kompleksen koncept, zato si ekonomisti niso enotni glede njene prave definicije. Raziskovalci ubirajo različne pristope, nekateri izhajajo iz »virov sredstev« konkurenčnosti, drugi iz učinkovitosti organizacijskih procesov, medtem ko se nekateri osredotočajo na konkurenčnost izvedbe procesov (Hämäläinen, 2003). Soglasje glede točne definicije nacionalne konkurenčnosti še ni doseženo, zato ekonomisti pri njenem merjenju ubirajo različne poti. Povzamem lahko, da se konkurenčnost držav analizira z različnimi metodami in z različnim ideološkim izhodiščem. Ne glede na navedeno problematiko je cilj koncepta enoten – zagotoviti kontinuirano rastoč življenjski standard nekega gospodarstva.

Preprosta, vendar priznana definicija konkurenčnosti inštitucije OECD je: »Mednarodna konkurenčnost je sposobnost gospodarstva proizvajati dobrine in storitve, ki so mednarodno konkurenčne, hkrati pa ohranjati in večati realni narodni dohodek«.

Garelli¹ (2005) izhaja pri svojih raziskavah nacionalne konkurenčnosti predvsem iz naslednje definicije: »Nacionalna konkurenčnost je področje ekonomske teorije, ki analizira dejstva in politike, ki oblikujejo možnosti gospodarstvu, da kreira in vzdržuje tako okolje, ki bo zmožno v tej državi ustvarjati večje vrednosti v podjetjih in večjo blaginjo ljudi ...«.

Garelli razčleni definicijo nacionalne konkurenčnosti po delih in s tem pokaže, da poskuša navedena definicija vključiti vse vidike konkurenčnosti:

»Nacionalna konkurenčnost je področje ekonomske teorije...«

Obravnavanje nacionalne konkurenčnosti je relativno mlada veja ekonomske teorije, katere začetki segajo v osemdeseta leta prejšnjega stoletja. Kot je bilo že povedano v prejšnjih poglavjih, obstaja veliko teorij, za vse je pa značilno, da izhajajo iz klasičnih ekonomskih doktrin, katerih avtorji so bili snovalci moderne ekonomije (Adam Smith, David Ricardo, Jean Baptiste Say).

»... analizira dejstva in politike ...«

Nacionalno okolje uteleša kombinacija dejstev, na katere lahko le delno vplivamo, in politik, ki so plod človekovega udejstvovanja. Naravni viri, velikost ozemlja, naravne nesreče so tipični dejavniki, na katere lahko le delno vplivamo, medtem ko so politike predvsem odvisne od ljudi, ki jih opredeljujejo in podajajo.

»... ki oblikujejo možnosti gospodarstvu, da kreira in vzdržuje takšno okolje...«

Dejstva ter politike skupaj definirajo strategije in omogočajo narodu vzpostaviti konkurenčno gospodarsko okolje. Bistvenega pomena je dolgoročna perspektiva gospodarstva, ki se kaže v zagotavljanju stalne gospodarske rasti.

»... zmožno ustvarjati večje vrednosti v podjetjih ...«

Narodi se med seboj razlikujejo po izkoriščanju svojih ekonomskih potencialov. Kljub enakemu ekonomskemu potencialu se nekateri narodi zadovoljijo tudi z relativno majhnimi premiki v ekonomski produktivnosti v primerjavi z drugimi narodi. Tako vedenje povzroča zmanjšanje primerjalnih prednosti in hkrati vpliva na pojemanje njihove konkurenčnosti.

»... in večjo blaginjo ljudi.«

Konkurenčnosti ne moremo obravnavati le kot produktivnost ali dobiček podjetij. Koncept nacionalne konkurenčnosti je širšega pomena, upošteva tudi druge kategorije, kot so

¹ Stephane Garelli, profesor na IMD, Lausanne, in vodja »World Competitiveness Project«.

socialna, zdravstvena varnost in dostopnost izobraževanja. Dolgoročno ne morejo napredovati tiste države, ki ne priznavajo navedenim kategorijam dovolj velikega pomena. Pomembna naloga koncepta državne konkurenčnosti je tudi večanje blaginje ljudi, ki jo razumemo kot povečanje prihodkov, višanje standarda in večjo kakovost življenja.

Zaradi kompleksnosti koncepta nacionalne konkurenčnosti sem navedel več definicij. Koncepti se med seboj razlikujejo, hkrati pa so med njimi velike podobnosti. Skupna izhodišča koncepta nacionalne konkurenčnosti so: regulatorna vloga države, ustvarjanje dodane vrednosti podjetij in nepretrgana rast gospodarstva ob višanju življenjskega standarda.

4 PORTERJEV PRISPEVEK K RAZVOJU NACIONALNE KONKURENČNOSTI

Michael Porter je eden izmed najvplivnejših raziskovalcev konkurenčnosti držav. Na začetku osemdesetih let je začel raziskovati področja konkurenčnosti in plod njegovih raziskav so številne študije in publikacije. Izpostavljam obsežno študijo »The Competitive Advantage of Nations« iz leta 1990, v kateri je poskušal odgovoriti na vprašanje ustvarjalca konkurenčnosti posamezne ekonomije.

V navedenem delu avtor želi odgovoriti na vprašanje, zakaj nekaterim podjetjem iz določenih gospodarstev uspe doseči konkurenčne prednosti in jih tudi obdržati, drugim pa ne. Porter v svoji študiji postavlja v ospredje posamezne industrijske panoge in podjetja, ki s svojo eksistenco tvorijo konkurenčnost. Razen osrednje vloge podjetij pri ustvarjanju vrednosti, posveča pozornost tudi vlogi države. V primerjavi s koncepti drugih avtorjev, ki državi pripisujejo osrednji vpliv na gospodarstvo, in tistih, ki se popolnoma oddaljujejo in zagovarjajo prosto delovanje trga, meni, da je država tista, ki je zadolžena in odgovorna za oblikovanje ustreznega gospodarskega okolja. Naloga države je, da ustvari konkurenčno in spodbudno okolje, v katerem bodo podjetja delovala in si konkurirala (Porter, 1990).

Porter meni, da nacionalno konkurenčnost lahko krepimo le s povečanjem nacionalne produktivnosti, ki je v glavnem odraz nenehnih izboljšav, inovacij in tekmovalnosti na nivoju podjetij. Kazalniki nacionalne konkurenčnosti, kot je raven zaposlenosti ali pa presežek tekočega dela plačilne bilance, so vprašljivi. Porter meni, da v tem primeru gre za kratkoročen, ne za dolgoročen pojav. Ustvarjanje delovnih mest in novih proizvodov, ki povečujejo delež v svetovnem izvozu, po Porterju ni smiselno, če hkrati ne izpolnjuje pogoja, ki zahteva večanje produktivnosti. Produktivnost gospodarstva se povečuje z višanjem kakovosti izdelkov in storitev, diferenciacijo proizvodov in izboljšanjem kakovosti tehnoloških procesov. Življenjski standard se torej povečuje, če se plače povišujejo, te pa so odvisne od priznanih cen proizvodov na tujih trgih. Ob upoštevanju teh pogojev je država na dobri poti k zagotavljanju visokega in rastočega življenjskega standarda svojih državljanov (Porter, 1990).

Porterjev diamant konkurenčnosti

Zaradi odprtosti gospodarstev in tržnih zakonitosti so podjetja izpostavljena nenehnemu boju za preživetje. Konkurenčnost je dinamična kategorija, ki sili podjetja v napredovanje v želji po ohranjanju doseženega ali povečanju gospodarskih dosežkov. Tista podjetja, ki se zavedajo konkurenčnih zakonitosti, nenehno napredujejo. Inovacije, ustrezne podjetniške strategije in zaznavanje potencialnih novih poslovnih priložnosti so ključ do napredka. Ustrezen in hiter odziv podjetij na spremembe v povpraševanju prav tako vpliva na možnosti doseganja napredka posameznega podjetja, panoge in agregatno tudi celotnega gospodarstva.

Porterjev »diamant konkurenčnosti« je koncept, s katerim avtor pojasnjuje, kaj je tisto, kar opredeljuje in vpliva na »produktivnost«. Osnovo koncepta tvorijo štiri skupine determinant, ki ustvarjajo pogoje za razvoj konkurenčnih prednosti podjetij, industrijskih panog in celotnega gospodarstva. Medsebojno delovanje teh determinant ustvarja okoliščine, v katerih podjetja nekega gospodarstva nastajajo, delujejo in si medsebojno konkurirajo. Avtor ugotavlja, da je pri definiranju konkurenčnosti ključnega pomena vprašanje opredelitve navedenih determinant produktivnosti. Posamezna determinanta in medsebojno prepletanje determinant pojasnujeta vzroke konkurenčnih prednosti posameznih podjetij nekega gospodarstva (Porter, 1990, str. 69–130).

Avtor štirim skupinam determinant, ki večinoma opredeljujejo mikroekonomsko okolje, dodaja še dve zunanji spremenljivki: naključja in vpliv gospodarskopoličnih institucij. Z dvema dodatnima skupinama dejavnikov pojasnjuje, da nacionalne konkurenčnosti ne moremo definirati le kot vsote konkurenčnosti vseh podjetij v državi, temveč da gre za kompleksen koncept mikroekonomskih in makroekonomskih značilnosti.

Štiri skupine determinant so:

- Stanje proizvodnih dejavnikov
Stanje proizvodnih dejavnikov vključuje vse od osnovnih proizvodnih dejavnikov, kot so zemlja, kapital, delo pa vse do usposobljene delovne sile in infrastrukture. Razpoložljivost teh dejavnikov je potrebna, vendar tudi ni edini pogoj pri dvigu produktivnosti in uspešnosti podjetij. Ključni pogoj je učinkovita raba navedenih proizvodnih dejavnikov, podkrepljena z akumuliranim znanjem v podjetjih.
- Stanje povpraševanja
Kakovostno, raznoliko domače povpraševanje po izdelkih ali storitvah je ključnega pomena za nenehno izboljševanje izdelkov in storitev. Raznoliko povpraševanje, ki sega od nezahtevnih pa vse do zahtevnih kupcev, pozitivno vpliva na podjetja tako, da si prizadevajo zadovoljiti zahtevam in nenehno

izboljšujejo svoje blago. Tiste panoge in tista podjetja, ki sledijo zahtevam takega povpraševanja, si ustvarjajo konkurenčne prednosti v primerjavi s tujimi konkurenti.

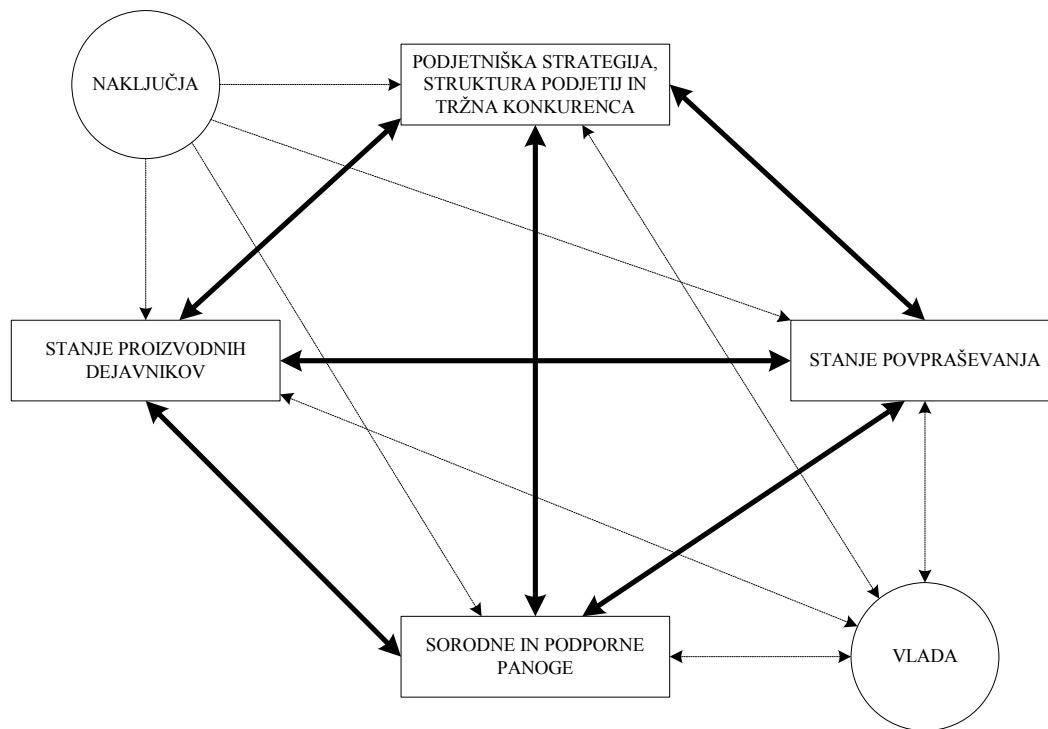
- Sorodne in podporne panoge
Prisotnost sorodnih in podpornih panog pozitivno vpliva na konkurenčnost nekega podjetja, kajti uspešne podporne in sorodne panoge so pogoj za kakovostnejši proizvod ali storitev poslovanja. Sorodne in podporne panoge, kot so trženje, tehnologija, logistika in druge, omogočajo racionalnejše in učinkovitejše izvajanje poslovnega procesa. Podjetja se povezujejo v grozde in tako tvorijo vertikalne (kupci-dobavitelji), horizontalne (integrirana tehnologija, kupci) ali pa diagonalne (storitve) povezave.
- Podjetniška strategija, struktura podjetij in tržna konkurenca
Ustrezno postavljeni cilji, podjetniška strategija, organizacijska struktura v podjetjih ob ustreznih pogojih za ustanovitev, vodenje in upravljanje podjetij močno vplivajo na razvoj posameznega podjetja in hkrati panoge ter določajo njen konkurenčni položaj. Poleg tega vrednote prebivalcev, ki se odražajo v nagnjenosti k izobraževanju in motivaciji pri delu, vplivajo na razvoj gospodarstva. Razvita domača konkurenca dviguje produktivnost podjetij in pripomore k ohranjanju konkurenčnega položaja bodisi panoge bodisi podjetja.

Tem štirim ključnim determinantam avtor dodaja še dve zunanji spremenljivki:

- Naključja
Nepredvidljivi dogodki, ki niso pod nadzorom podjetij in državnih institucij, lahko povzročijo spremembe struktur industrijskih panog, posledično pa vplivajo na konkurenčnost. Vojne, naravne katastrofe, zunanjepolitični dogodki, velike tehnološke spremembe in veliki šoki pri ponudbi so tipični vzroki za taka naključja.
- Vlada
Vloga države je ustrezno delovanje in vplivanje na štiri ključne determinante »diamanta konkurenčnosti«. Ustrezna politika, ki poteka na vseh ravneh, lahko pozitivno ali negativno vpliva na ustvarjanje konkurenčne prednosti podjetja. Z različnimi metodami, kot so uravnavanje cen, antimonopolna politika, izobraževalna politika ali investicijska politika, vlada vpliva na stanje domače konkurence (Porter, 1990).

Poslovno okolje, v katerem delujejo podjetja v državi, determinira štiri skupine dejavnikov. Ti dejavniki so podlaga Porterjevega »diamanta konkurenčnosti«, s katerim lahko ponazorimo možnosti za razvoj konkurenčnih prednosti nekega gospodarstva.

Slika 1: Porterjev diamant nacionalne konkurenčnosti

Vir: Porter, 1990, str. 127.

Porter s svojim modelom nazorno prikazuje prepletanje mikro- in makroravnih gospodarstva. V model je poskušal zajeti vse mogoče dejavnike, ki bi lahko vplivali na ustvarjanje konkurenčnih prednosti podjetja.

Model je dinamičen, kajti gre za nenehno prepletanje stanj posameznih determinant, zato je velikega pomena njihov sočasni napredek. Prepočasen napredek enega segmenta poslovnega okolja lahko upočasnjuje razvoj celotnega gospodarstva. Znano je, da domača konkurenca vpliva na razvoj in izboljšave vseh preostalih dejavnikov, medtem ko geografska koncentracija vpliva na medsebojno delovanje vseh dejavnikov. Zahtevnejše domače povpraševanje na primer ne bo omogočalo razvoja konkurenčnih prednosti, če ne bodo podjetja, ki so del sorodnih in podpornih panog, na to pozitivno reagirala. Marketing, trženje ali logistika morajo slediti tem spremembam. Tako bo prišlo do povečanja konkurenčnih prednosti vključenih podjetij.

Podjetja so glavni akter gospodarstva, vendar le tista podjetja, ki si lahko zagotovijo izobraženo delovno silo, učinkovite proizvodne dejavnike, pravočasne in kakovostne informacije o potrebah. Podjetja, ki imajo stik z naprednimi tehnologijami ob učinkovitem in kakovostnem vodenju lastnikov in menedžerjev, si lahko ustvarijo konkurenčne prednosti. Taka podjetja imajo možnost povezovati se v panogo – v »cluster« ali grozd. Gre za vodoravna neformalna povezovanja različnih podjetij in institucij, ki imajo stične točke v tehnologiji, distribuciji, ali pa za navpična, v katerih teče nit med proizvajalci in kupci. Sodelovanje podjetij v grozdih prinaša zniževanje stroškov, pridobivanje znanj in

veščin, učinkovitejši pretok informacij med dobavitelji, proizvajalci, kupci, lažji vstop na nove trge. Vključevanje podpornih institucij, kot so univerze, raziskovalni instituti in svetovalne agencije, še dodatno vpliva na hitrejši prenos informacij, poslovno klimo vključenih podjetji, proces inoviranja in organizacijskega učenja. Sinergijski učinki, ki nastajajo kot posledica takih povezav med podjetji in institucijami v grozdih, so glavni dejavniki povečanja konkurenčnosti. Poleg tega je treba izpostaviti še številne pozitivne vplive na regionalni gospodarski razvoj, kajti za grozde sta značilni geografska koncentracija in regionalna usmerjenost (Porter, 1990).

V Sloveniji so aktivni številni grozdi in eden izmed njih je Orodjarski grozd Slovenije. Grozd je leta 2006 povezoval sedemnajst proizvodnih podjetij, ki so sodelovala z dvajsetimi institucijami v regiji. Njegova vizija je v regionalni povezavi visoko produktivnih proizvodnih podjetij s podpornimi organizacijami, katerih cilj je povečati konkurenčnost avtomobilske, letalske in IT-industrije. Grozd vpliva na povečanje konkurenčnosti s svojim sinergičnim delovanjem pri raziskavah in razvoju, zmanjševanju stroškov, povečanju tržnega deleža na trgih Evropske skupnosti in vzpostavitvi regijske mreže integriranih podjetij in sodelovanju v evropskih projektih. Povezovanje podjetij v ta industrijski grozd povečuje prepoznavnost, izboljšuje produktivnost in pospešuje inovativnost vključenih podjetji (Slovenski orodjarski grozd, 2007).

Glede na to, da je slovensko gospodarstvo majhno odprto gospodarstvo, ki je del globalnega svetovnega trga, je smiselno omeniti še dopolnitev Porterjevega »diamanta konkurenčnosti«. Dunning, 1992, je v model vnesel še mednarodno poslovno dejavnost, kajti za večino majhnih držav je ta prav tako pomembna kot domača dejavnost. Mednarodno poslovno dejavnost obravnava z dvema dejavnikoma. Vhodne neposredne tuje naložbe so dejanja tujih multinacionalnih podjetij, ki za svoje delovanje uporabljajo drugačne vire, saj izhajajo iz drugega okolja. Multinacionalke uporabljajo te vire in sposobnosti na drugačen način, bodisi zaradi tuje lastnine bodisi zaradi prepoznavnosti. Drugi dejavnik so izhodne neposredne tuje naložbe, za katere je značilno, da glede dostopnosti virov in trgov obstaja razlika med domačimi podjetji, ki niso internacionalizirana, in multinacionalkami. Tuje povpraševanje, neposredne tuje investicije in prisotnost mednarodnih korporacij lahko pripomorejo k povečanju konkurenčnosti podjetij in nacionalni konkurenčnosti gospodarstva (Kovačič, 2004, str. 56).

5 METODE MERJENJA NACIONALNE KONKURENČNOSTI

Koncept nacionalne konkurenčnosti je v preteklosti postal večdimenzionalen koncept in je posledica nenehnih sprememb ter razvoja svetovnega gospodarstva. Temu se prilagajajo tudi metode merjenja nacionalne konkurenčnosti, ki se razvijajo v sistem spremljanja, analiziranja in napovedovanja razvoja držav. Metodologija izračuna nacionalne konkurenčnosti držav uporablja številne indikatorje, s katerimi meri in analizira

stroškovne, sociološke, pravno-varnostne in ekološke komponente konkurenčnosti, ki skupaj vplivajo na blagostanje in trajnostni razvoj (Figar, 2004).

Starejše metode merjenja so temeljile na merjenju konkurenčnosti z uporabo majhnega števila indikatorjev, katerih rezultat so bile različne ocene konkurenčnosti držav. Primeri indikatorjev konkurenčnosti, ki so bili uporabljeni pri merjenju nacionalne konkurenčnosti (Hatzichronoglou, 1996), so: relativne cene in cena dela na enoto, tržni deleži, izvozni tržni deleži, zunanjetrgovinska bilanca in izvozno/uvozna razmerja.

Pri novejših metodah merjenja konkurenčnosti uporabljajo tudi podatke, ki jih pridobivajo z anketami. Tako pridobljeni podatki so ustrezen indikator stanja neoprijemljivega premoženja »intangible assets«, ki je eden izmed temeljnih vzvodov gospodarske uspešnosti. V neoprijemljivo premoženje uvrščamo raziskovalno-razvojni kapital, marketinški kapital, inovativni in podjetniški know-how in podjetniško klimo (Kovačič, 2004).

Metode merjenja konkurenčnosti razvrščamo v štiri temeljne skupine ocenjevanja (Kovačič, 2004, str. 72):

- analiza trgovinskih tokov,
- statistični indikatorji konkurenčnosti in benchmarking,
- posvetovanja med vlado in gospodarstvom,
- anketni indikatorji konkurenčnosti podjetij (vlagatelji, menedžerji, lastniki), vlade, gospodinjstev in posameznikov.

Vsak izmed zgoraj navedenih pristopov k ocenjevanju konkurenčnosti ima svoje prednosti in slabosti, ki izhajajo iz nedefiniranega in kompleksnega koncepta nacionalne konkurenčnosti. Za analizo trgovinskih tokov je značilno, da je večinoma pogojena z makro ukrepi (vpliv vlad na devizni tečaj), vplivom sprememb relativnih cen (uvozne in izvozne dobrine) in ne razlikuje vpliva kakovostnih in kvantitavnih dejavnikov konkurenčnosti. Statistični indikatorji konkurenčnosti in benchmarking so parcialni pristopi k ocenjevanju in jih lahko uporabimo le kot pripomoček pri ocenjevanju in preverjanju razvitosti poslovnega okolja. Kritiki te metode izpostavljajo, da je nesmiselno tako primerjanje držav, ki ne upošteva družbenoekonomskih značilnosti držav. Posvetovanja med vlado in gospodarstvom se odvijajo zato, da bi se uskladili cilji med vlado, delodajalci in sindikati, kar je pomembno pri dvigu nacionalne konkurenčnosti. Slabost navedene metode je v neuresničevanju dogovorjenega med sodelujočimi in zato je vprašljiva njena vloga kot sredstvo za doseganje večje nacionalne konkurenčnosti.

Anketni indikatorji konkurenčnosti, podkrepljeni s statističnimi podatki, se najbolj približujejo današnjim definicijam nacionalne konkurenčnosti, zato jim v nadaljevanju posvečam osrednjo vlogo pri ustreznem ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti.

6 VEČKRITERIJSKO MERJENJE NACIONALNE KONURENČNOSTI

6.1 Svetovni ekonomski forum

Svetovni ekonomski forum (World Economic Forum, v nadaljevanju WEF) je leta 1971 v Ženevi ustanovljena fundacija velikih firm. Klaus Schwab, ustanovitelj te priznane mednarodne institucije, je vodil konferenco poslovnih vodij v Davosu na temo globalne prakse vodenja. Zaradi zelo pozitivnega odmeva in uspeha konference so ustanovili European Management Forum, ki je bil dejaven do leta 1987, ko se je preimenoval v današnji World Economic Forum (v nadaljevanju WEF), ki se je iz prireditelja strokovnih ekonomskih srečanj in posvetovanj sčasoma razvil v institut, ki igra pomembno vlogo pri preučevanju gospodarstev na globalni ravni.

WEF označuje nacionalno konkurenčnost kot skupek dejavnikov, politik in institucij, ki determinirajo raven produktivnosti nekega gospodarstva, ta pa vpliva na stopnjo razvoja gospodarstva, ki ga lahko doseže gospodarstvo. Konkurenčno gospodarstvo je tisto, ki je zmožno srednjeročno oziroma dolgoročno dosegati visoko gospodarsko rast. Zato naj bi WEF pri indeksih konkurenčnosti uporabljal tiste dejavnike nacionalne konkurenčnosti, ki bi zagotavljali večanje blaginje njenih državljanov (Lopez-Claros, 2006).

Pri WEF so torej prepričani, da povečanje produktivnosti (večanje izkoristka danih dejavnikov in resursov nekega gospodarstva) pozitivno vpliva na raven investicij, ki skupaj igrata glavno vlogo pri agregatni rasti gospodarstva.

WEF kategorizira gospodarstva na podlagi stopenj razvoja, ki temelji na novi teoriji rasti. Za države z nizko stopnjo razvoja je značilno, da njihov razvoj temelji na lastnostih proizvodnih dejavnikov. Srednja stopnja razvoja in dohodka je značilna za države, ki se razvijajo na podlagi investicij in tujih tehnologij, medtem ko je visoka stopnja razvoja značilna za države, ki se razvijajo na podlagi lastnih inovacij (The Global Competitiveness Report 2001-2002, 2001, str. 17–18).

Forum izdaja več različnih publikacij in poročil, ki predstavljajo pomemben vir informacij za najrazličnejše uporabnike poslovnega sveta. Ena izmed najobsežnejših in uporabnih publikacij je Poročilo globalne konkurenčnosti (Global Competitiveness Report, v nadaljevanju GCR), ki meri relativno gospodarsko konkurenčnost 117 držav v letu 2005.

6.1.1 Poročilo globalne konkurenčnosti

Prvo poročilo GCR sega v leto 1979 in je nastalo pod skupnim okriljem dveh priznanih institucij – Fundacije WEF in Mednarodnega inštituta za razvoj menedžmenta (Institute for Management Development, skrajšano IMD). Vendar so različni pogledi na definicijo in

metodologijo merjenja nacionalne konkurenčnosti povzročili ločitev IMD, zato je že leta 1989 IMD izdal svojo publikacijo Letopis svetovne konkurenčnosti.

6.1.2 Kriteriji ocenjevanja po WEF

Namen Poročila globalne konkurenčnosti je celovita ocena ekonomske uspešnosti držav. Ocenjevanje držav temelji na oblikovanju dveh konkurenčnih indeksov, ki sta zasnovana tako, da skupaj predstavljata komplementaren vpogled v vire nacionalne konkurenčnosti – ocena indeksa sposobnosti rasti (GCI) in indeksa poslovne konkurenčnosti (BCI), (Gmeiner et al., 2001).

WEF uporablja pri merjenju nacionalne konkurenčnosti dva načina pridobivanja podatkov. Z anketami (Executive Opinion Survey), ki jih WEF letno izvede s pomočjo 104 partnerskih institucij, WEF pridobi pomembne t. i. »mehke« ocene, ki so ustrezen pokazatelj stanja, kot so na primer učinkovitost državnih institucij, kakovost in narava ponudnikov ter upoštevanje pravnega reda. Drugi vir podatkov, t. i. »trdi podatki«, so dostopni iz različnih statističnih in drugih publikacij.

Izbira kazalnikov, ki so uporabljeni pri izračunu indeksov konkurenčnosti, se je v preteklosti precej spreminjala in izboljševala. Po eni strani globalizacijski proces in kompleksnost definiranja kazalnikov gospodarske rasti, po drugi strani pa odpravljanje odvečnih kazalnikov (podvojeni, posledica, ne pa vzrok nacionalne konkurenčnosti) so vplivali na spremembe nabora kazalnikov. Posledica številnih empiričnih in teoretičnih raziskav je 174 kazalnikov, razporejenih v 11 skupin, kot je prikazano v Tabeli 1.

Tabela 1: Kazalniki nacionalne konkurenčnosti pri WEF v letu 2001 s prikazom skupin kazalnikov konkurenčnosti

Skupina	Skupaj kazalnikov	Št. kazalnikov zbranih z anketo
1. Splošna infrastruktura	15	15
2. Tehnološke inovacije in difuzija	23	14
3. Podjetniška strategija	23	23
4. Javne institucije v službi pravne varnosti	14	14
5. Agregatni narodno- gospodarski profil	9	0
6. Makroekonomsko okolje	33	22
7. Informacijska in komunikacijska tehnologija	17	12
8. Javne institucije - korupcija	7	7
9. Domača konkurenca	7	7
10. Mreže (Clustri)	11	11
11. Okoljska politika	15	15
Skupaj	174	140

Vir: Gmeiner et al., 2001, str. 28.

Iz tabele (glej Tab. 1, na str. 16) je razvidno, da se ocenjevanje nacionalne konkurenčnosti po WEF izvaja s selektivnim izborom iz nabora 34 kvantitativnih kazalnikov in anketo zbranih ocen (140) obsežnega vzorca v posameznih državah (Gmeiner et al., 2001, str. 28).

6.1.3 Indeks sposobnosti rasti

Indeks sposobnosti rasti je osrednji indeks poročil WEF. Indeks GCI poskuša oceniti osnovne pogoje za gospodarsko rast države v naslednji petih letih in vsebuje kazalnike iz skupin tehnologije, javnih institucij in makroekonomskega okolja, ki srednjeročno spodbujajo gospodarsko rast. Države so razdeljene na dve skupini na podlagi števila patentov (meja 15 patentov), na inovativno osrednje (»core innovator«) in inovativno periferne (»non-core innovator«). Indeks GCI je sestavljen iz treh indeksov, ki imajo za posamezno skupino držav različne ponderje glede na njihovo razvojno stopnjo.

Tabela 2: Sestava indeksa sposobnosti rasti (pri WEF) v letu 2001

		Inovativno osrednje države		Inovativno periferne	
		Agregatni ponder %	Skupinski ponder %	Skupinski ponder %	Skupinski ponder %
1. Tehnološki podindeks		50,00		33,33	
2. Javne institucije		25,00		33,33	
3. Makroekonomsko okolje		25,00		33,33	
	1. Tehnološki podindeks				
	1.1 Inovacije	50,00	25,00	12,50	4,18
	1.2 Inform. komunik. tehnologije	50,00	25,00	50,00	16,67
	1.3 Prenos tehnologije			37,50	12,50
	2. Javne institucije				
	2.1 Pogodbe in pravo	50,00	12,50	50,00	16,66
	2.2. Korupcija	50,00	12,50	50,00	16,66
	3. Makroekonomsko okolje				
	3.1 Makroekonomska stabilnost	50,00	12,50	50,00	16,67
	3.2 Deželni rang	25,00	6,25	25,00	8,33
	3.3 Splošni vladni izdatki	25,00	6,25	25,00	8,33

Vir: Gmeiner et al., 2001, str. 128.

Iz zgornje tabele je razvidno, da je indeks GCI za države, ki so uvrščene v inovativno skupino, izračunan kot ponderirano povprečje tehnološkega indeksa, ki ima ponder 1/2 in indeks javnih investicij in indeks makroekonomskega okolja, ki predstavljata vsak po 1/4.

Za države, ki so uvrščene v inovativno periferne države, se večja pomembnost pripisuje indeksom javnih investicij in makroekonomskega okolja, tako da imajo vsi trije indeksi ponder po 1/3.

Nadaljnje razlike se kažejo tudi v sestavi tehnološkega indeksa, ki se pri inovativno osrednjih državah računa kot aritmetično povprečje izbranih indeksov iz skupin inovacij in informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Pri inovativno perifernih državah se zaradi manjše pomembnosti inovacij večji pomen posveča kazalnikom iz informacijske in komunikacijske tehnologije, ki imajo ponder 1/2, in kazalnikom iz prenosa tehnologije, ki imajo ponder 3/8.

Pri sestavi indeksa makroekonomskega okolja in indeksa javnih institucij veljajo enake ponderizacije. Indeks makroekonomskega okolja je izračunan kot ponderirano povprečje izbranih kazalnikov iz skupine makroekonomskega okolja, ki imajo ponder 1/2 izbranih kazalnikov iz skupine deželnega ranga, in splošnih vladnih izdatkov, ki imajo vsak ponder 1/4. Pri indeksu javnih institucij pa enak delež prispevata kazalnik iz skupine pogodbe in pravo in kazalnik iz skupine korupcija.

Značilnost sistema oblikovanja indeksa GCI je preferiranje ekonomske učinkovitosti, ki se kaže v favoriziranju tehnološkega razvoja in strukturi podskupin makroekonomskega okolja, kar je posledica izhodišča v novi teoriji rasti (Chiaietta, 2007).

Izračun GCI in njegovih komponent se izvaja na podlagi izbranih kazalnikov in njihovega tehtanja glede na razvojno stopnjo države, preračunanih na standardizirane vrednosti po standardni formuli na preračun vsake trde spremenljivke na lestvico od 1 do 7 (Chiaietta, 2004):

$$6 * \frac{\text{vrednost države} - \text{min vzorca}}{\text{max vzorca} - \text{min vzorca}} + 1$$

Tabela 3: Konkurenčnost izbranih gospodarstev po metodologiji GCI za obdobje 2001–2005 (WEF)

Leto/Država	2001	2002	2003	2004	2005
Češka	37	40	39	40	38
Estonija	29	26	22	20	20
Irska	11	24	30	30	26
Slovenija	31	28	31	33	32
Št. Držav	75	80	101	104	117

Vir: The Global Competitiveness Report, 2001–2005.

6.1.4 Indeks poslovne konkurenčnosti

Indeks poslovne konkurenčnosti (Business Competitiveness Index, v nadaljevanju BCI) ocenjuje osnovne tekoče stopnje produktivnosti. Prvič je bil objavljen v poročilu GCR leta 2003/2004, ko je nadomestil Indeks tekoče produktivnosti (Current Competitiveness Index). Indeks BCI ocenjuje, kako je država uspešna pri izrabi svojih virov (The Global Competitiveness Report 2005-2006, 2005).

Ekonomski analitiki se pri ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti večinoma osredotočajo na makroekonomske kazalnike, ki so sicer potrebni, niso pa edini pogoj za večanje nacionalne konkurenčnosti. Prav zato pri WEF pod mentorstvom Michaela Porterja uporabljajo navedeni indeks, ki na podlagi mikroekonomskih kazalnikov meri niz institucij, tržnih struktur in ekonomskih politik in ocenjuje, ali omogočajo dolgoročno vzdržno gospodarsko rast.

Izračun BCI je kompleksen, zato WEF letno objavlja le njegov rang, kajti vsako leto poskušajo izbrati tiste mikroekonomske kazalnike, ki skupaj pojasnijo največji delež variance BDP na prebivalca po državah. Pri izračunu podindeksov (zahtevnost poslovanja in strategij podjetij, kakovost nacionalnega poslovnega okolja) uporabljajo faktorsko analizo. Indeksa sta izračunana kot povprečje za oceno celotnega BCI, uteži pa iz regresijskih koeficientov.

6.2 Inštitut za razvoj managementa

Inštitut za razvoj managementa (Institute for management Development, v nadaljevanju IMD) je svetovno priznana managerska visoka šola s sedežem v Lousanni v Švici. V okviru šole deluje inštitut pod okriljem analitika Stephana Garellia, ki skupaj s sodelavci raziskuje nacionalno konkurenčnost držav.

Mednarodni inštitut za razvoj managementa, nacionalno konkurenčnost definira kot ekonomsko znanost, ki preučuje vlado in njene aktivnosti, s katerimi (vlada) vzpostavlja pogoje za razvijanje ustreznega gospodarskega okolja, slednji pa omogočajo podjetjem ustvariti višjo dodano vrednost (The World Competitiveness Yearbook 2003, 2003, str. 702).

IMD preučuje in razvršča države po njihovih sposobnostih za ustvarjanje in vzdrževanje konkurenčno naravnane poslovnega okolja. Tiste države, ki jim uspeva zagotoviti tako poslovno okolje, dosegajo višjo konkurenčnost podjetij in postajajo zanimivejše za nove investitorje, kar je pozitiven kazalnik napredka države. Pri IMD se zavedajo, da nacionalne konkurenčnosti ni mogoče opredeliti le kot rast BDP na prebivalca, ker se podjetja pri svojem delovanju srečujejo s političnimi, socialnimi in kulturnimi ovirami. Naloga držav je

zagotoviti tako okolje, ki ima učinkovite institucije, strukturo in politiko za doseganje višje konkurenčnosti podjetij (The World Competitiveness Yearbook 2003, 2003).

6.2.1 Letopis konkurenčnosti

IMD neprenehoma od leta 1989 izdaja Letopis konkurenčnosti (The competitiveness yearbook (v nadaljevanju WCY), ki je najobsežnejše poročilo o nacionalni konkurenčnosti držav. Letopis je namenjen različnim profilom uporabnikov, nazorno prikazuje najmočnejše in najšibkejše kriterije konkurenčnosti in ponuja ustrezne predloge za njihovo izboljšanje. Akademski svet predloge uporablja za nadaljnje analize in razumevanje, kako si države konkurirajo oziroma tekmujejo med seboj. Vladne ustanove z njimi preverjajo uspešnost svojih politik v primerjavi z drugimi državami, poslovni subjekti pa pridobivajo pomembne analitične vrednosti za poslovno in investicijsko odločanje.

Letopis konkurenčnosti je zasnovan na teoriji IMD. Na podlagi te teorije država oblikuje svoje okolje, in sicer s štirimi razsežnostmi, ki so rezultat tradicije, zgodovinskih dejstev in vrednot sistema. Velikokrat gre za dejstva, ki so globoko ukoreninjena v poslovno okolje, ampak niso nazorno določena. Pri IMD menijo, da je te dimenzije mogoče povezati v smiselno celoto, ki ponazarja in določa konkurenčni profil gospodarstva.

Štiri dimenzije, ki oblikujejo nacionalno konkurenčno okolje (The World Competitiveness Yearbook 2003, 2003, str. 702), so:

- Privlačnost v nasprotju z agresivnostjo
Države imajo v poslovnem svetu različen pristop do zunanjega sveta. Nekatere so tradicionalno agresivne, kar pomeni, da so osredotočene na izvoz in neposredne tuje investicije, kar jim prinaša visoko raven dohodka (BNP). Na drugi strani pa so privlačne države, ki povečujejo število delovnih mest, toda dohodek pripada tujim investitorjem.
- Bližina v nasprotju z globalnostjo
Gospodarstva bližine so osredotočena na aktivnosti, ki se odvijajo v bližini končnega uporabnika. Primeri takih aktivnosti so različne socialne in osebne storitve vse do poprodajnih pomoči. Za globalna gospodarstva pa je značilna geografska razpršenost aktivnosti, ki je posledica iskanja najboljših pogojev za ustvarjanje dodane vrednosti. Taka gospodarstva so ovrednotena kot stroškovno učinkovita.
- Bogastvo v nasprotju s procesi
Države se pri ustvarjanju konkurenčnega okolja zanašajo bodisi na lastno bogastvo bodisi na transformacijske procese. Bogastvo države z naravnimi viri

še ne pomeni, da je država konkurenčna. Za nekatere države je značilno, da so konkurenčne kljub pomanjkanju naravnih virov.

- Osebnostno prevzemanje odgovornosti v nasprotju z družbeno kohezijo
Anglosaška družbena ureditev promovira osebno prevzemanje odgovornosti, ki se kaže v prevzemanju rizika, deregulacije, privatizacije in odgovornosti posameznikov v ekonomskem okolju. Kontinentalni evropski model temelji na socialni koheziji, ki zagotavlja posamezniku večjo varnost, vendar prihodnost takega sistema ni zagotovljena.

6.2.2 Kriteriji ocenjevanja po IMD

WCY zajema v svojo analizo nacionalne konkurenčnosti 61 držav in regij, ki jih obravnava na podlagi 314 kriterijev (leta 2006). Podobno kot WEF tudi IMD pridobiva podatke iz različnih statističnih publikacij in letnih anket. Statistične podatke uporabljajo za merjenje kvantitativno merljivih pojavov, medtem ko se podatki, zbrani z anketo, uporabljajo za merjenje »kvalitativnih« ekonomskih pojavov, kot so: kakovost bivanja, skrb za okolje, menedžersko vodenje in odnosi med zaposlenimi. Za statistične podatke je značilna časovna primerljivost podatkov, slabost pa je v tem, da gre za sliko preteklosti, ki je podana z določenim časovnim zamikom. Anketni podatki ponazarjajo preteklost in hkrati odražajo napovedi, slabost se kaže v morebitni nedoslednosti oziroma pristranskosti anketirancev. IMD pridobiva anketne podatke od partnerskih institutov², ti pa sodelujejo s 4055 višjih in top menedžerjev preučevanih držav.

Podobno kot pri WEF, tudi pri IMD- upoštevajo številne strukturne in tehnološke spremembe, ki se dogajajo v obravnavanih državah. Na podlagi izkušenj in številnih analiz so leta 2001 spremenili in poenostavili zgradbo osnovnih skupin tako, da so indikatorje strnili v naslednje štiri skupine (Rosselet-McCauley, 2006):

- gospodarska uspešnost (Economic performance) – 77 indikatorjev,
- učinkovitost države (Government efficiency) – 72 indikatorjev,
- učinkovitost podjetij (Business Efficiency) – 68 indikatorjev,
- infrastruktura (Infrastructure) – 95 indikatorjev.

Vsako izmed štirih skupin indikatorjev sestavlja pet podskupin, v katerih so zajeti dejavniki, ki vplivajo na konkurenčnost držav. Predstavljeni so v naslednji tabeli (glej Tab. 4, na str. 22):

² IMD v Sloveniji sodeluje z dvema institucijama IER in EF.

Tabela 4: Agregatni indeks globalne konkurenčnosti po IMD v letu 2001 s prikazom skupin in podskupin indikatorjev konkurenčnosti

	Število indikatorjev	Število indikatorjev zbranih z anketo	Število uporabljenih indikatorjev	Relativna teža indikatorjev v %
1. Gospodarska uspešnost	68	0	31	13,90
1.1 Domače gospodarstvo	28	0	6	2,69
1.2 Mednarodna menjava	20	0	10	4,48
1.3 Mednarodno investiranje	8	0	8	3,59
1.4 Zaposlenost	8	0	5	2,24
1.5 Cene	4	0	2	0,90
2. Učinkovitost države	84	49	74	33,18
2.1 Javne finance	11	1	7	3,14
2.2 Fiskalna politika	14	2	10	4,48
2.3 Institucionalna organiziranost	22	14	21	9,42
2.4 Poslovna organiziranost	24	23	24	10,76
2.5 Vzgoja in izobraževanje	13	9	12	5,38
3. Učinkovitost podjetij	60	30	50	22,42
3.1 Produktivnost	11	0	6	2,69
3.2 Trg dela	19	9	16	7,17
3.3 Finančni trg	14	5	13	5,84
3.4 Izkušnje menedžmenta	11	11	10	4,48
3.5 Vpliv globalizacije	5	5	5	2,24
4. Infrastruktura	74	25	68	30,50
4.1 Bazična infrastruktura	18	5	16	7,17
4.2 Tehnološka infrastruktura	13	4	13	5,83
4.3 Znanstvena infrastruktura	21	6	21	9,42
4.4 Zdravje in okolje	17	5	13	5,83
4.5 Vrednostni sistem	5	5	5	2,24
Skupaj 1–4	286	104	223	100

Vir: Gmeiner et al., 2001, str. 129.

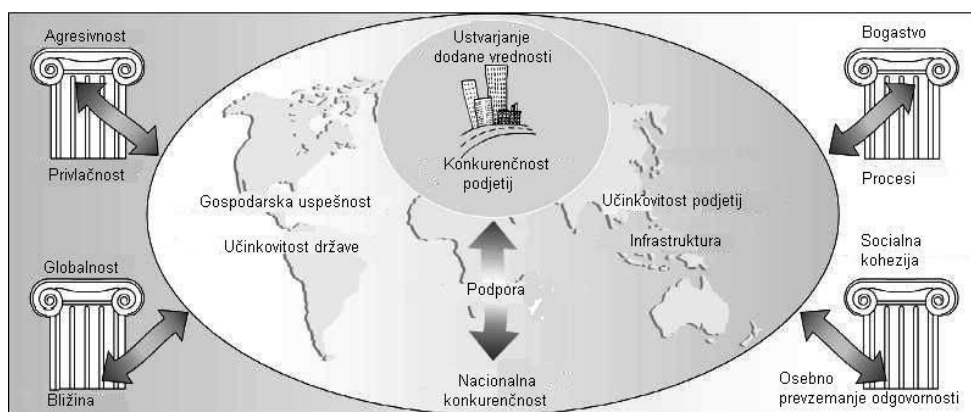
Vsaka izmed skupin predstavlja 5-odstotni ponder, ne glede na število indikatorjev v njej. Iz tabele je razvidno, da IMD (velja za leto 2001) pri izračunih nacionalne konkurenčnosti ne uporablja vseh 286 statističnih indikatorjev neposredno, temveč jih kar 63 uporablja kot koristne dopolnilne analitične informacije. IMD statistične podatke pridobiva iz različnih virov, predvsem pa se osredotoča na podatke, pridobljene iz mednarodnih, državnih in regionalnih organizacij, kot so na primer WTO, IMF, WB in drugi. Izbranih 126 indikatorjev je vključenih za določitev podranga, ta pa predstavlja ponder 2/3 pri izračunu skupnega ranga.

Z anketnimi vprašanji, ki predstavljajo 104 indikatorje, pridobivajo ustrezne odgovore na kategorije, ki so težko kvantitativno merljive. Med slednje spadajo: delovanje vodstva,

delovna razmerja, podkupovanja in kakovost življenja. Ponder navedenih indikatorjev predstavlja 1/3 skupnega ranga.

Metodologija izračuna nacionalne konkurenčnosti temelji na standardni meri odklona, ki je uporabljena za vsak posamezen indikator. Izračun države uvršča glede na agregatni rang države, po skupinah in podskupinah konkurenčnosti.

Slika 2: Konkurenčna kocka nacionalne konkurenčnosti

Vir: Garelli, 2005, str 611.

Zgornja slika nazorno prikazuje pogled IMD na nacionalno konkurenčnost. Navedene štiri dimenzije predstavljajo osnovo koncepta konkurenčnosti. Vsaka izmed kategorij je konkretizirana z izbranimi dejavniki, ki naj čim objektivneje ovrednotijo nacionalno konkurenčnost.

Tabela 5: Konkurenčnost izbranih gospodarstev po metodologiji IMD za obdobje 2001–2005

Leto/Država	2001	2002	2003	2004	2005
Češka	35	29	35	43	36
Estonija	22	21	22	28	26
Irski	10	7	11	10	12
Slovenija	39	38	40	45	52
Število držav	49	49	59	60	60

Vir: The World Competitiveness Yearbook, 2001–2005.

6.3 Primerjava metod merjenja nacionalne konkurenčnosti po WEF in IMD

Za metodo merjenja nacionalne konkurenčnosti po WEF je značilno, da se pri svojih raziskavah konkurenčnosti predvsem osredotoča na podatke, pridobljene iz letnih anket. Delež anketnih dejavnikov predstavlja kar 4/5, medtem ko pri IMD ta delež znaša eno tretjino. Visok delež anketnih dejavnikov konkurenčnosti pri WEF je posledica

teoretičnega izhodišča metodologije merjenja, ki temelji na diamantu konkurenčnih prednosti Michaela Porterja. Podatki, pridobljeni z anketnimi vprašalniki, natančneje prikazujejo pomen poslovnega okolja kot ključnega elementa diamanta konkurenčnih prednosti in nenazadnje tudi same metodologije merjenja nacionalne konkurenčnosti po WEF (Kovačič, 2004).

WEF vsako leto v merjenje nacionalne konkurenčnosti vključi številna nova gospodarstva, tako da se je število obravnavanih držav v obdobju 2000–2005 povečalo za 42. Leta 2005 so obravnavali že 117 držav, medtem ko jih pri IMD obravnavajo 60. Prav zaradi manjšega povečanja števila obravnavanih držav in nespreminjanja sestave agregatnega indeksa nacionalne konkurenčnosti pri IMD ohranjajo boljše primerljivost agregatne ocene nacionalne konkurenčnosti v daljšem obdobju.

Pri merjenju nacionalne konkurenčnosti uporabljajo pri WEF manj kazalnikov, in sicer nekaj čez 100, medtem ko se pri IMD število dejavnikov giblje okoli 300. Pri WEF menijo, da so zbrani le tisti dejavniki, ki dejansko vplivajo na ustvarjanje dolgoročne konkurenčnosti. Širok nabor meril pri IMD je predvsem posledica teoretičnega izhodišča nacionalne konkurenčnosti, ki predvsem temelji na privlačnosti nacionalnega poslovnega okolja. Tak pristop k merjenju konkurenčnosti držav je najbolj uporaben za namene mednarodnih vlagateljev (Kovačič, 2004, str. 90). To je razvidno tudi iz uvrstitev izbranih držav na tabelah (glej Tab. 5, na str. 23), kjer je razvidno da odprta gospodarstva, kot so Irska, Češka in Estonija beležijo boljše uvrstitve kot Slovenija, ki je leta 2005 uvrščena na skromno 52. mesto med 60 gospodarstvi. Po drugi strani, pa se Slovenija Indeksu podobnosti rasti (glej Tab. 3, na str. 18) uvršča relativno boljše kot pri IMD, predvsem zato, ker pri WEF imajo relativno večjo težo socialni dejavniki razvoja (Kovačič, 2004).

7 OBRAVNAVA KONCEPTA NACIONALNE KONKURENČNOSTI

7.1 Pogled na teorijo nacionalne konkurenčnosti

Z obravnavo teorije nacionalne konkurenčnosti sem prišel do ugotovitve, da ima večina zagovornikov navedene teorije jasno opredeljen cilj. Cilj predstavlja dvig nacionalnega bogastva, ki ga je mogoče doseči z različnimi ekonomskimi instrumenti. Eden izmed podpornikov teh ekonomskih instrumentov je tudi ocena koncepta nacionalne konkurenčnosti. Glede na to, da ni popolne in enotne definicije koncepta in da ekonomisti nimajo enotnega mnenja o ključnih dejavnikih za doseganje višje konkurenčnosti oziroma večje blaginje, so kritike koncepta nacionalne konkurenčnosti negativne.

V strokovni javnosti se pogosto omenja kritika koncepta nacionalne konkurenčnosti, ki jo je podal Paul Krugman. V svojem delu z naslovom Konkurenčnost: nevarna obsesija iz leta

1994 zavrača koncept konkurenčnosti držav. Po njem pojma konkurenčnosti ni mogoče uporabljati na ravni držav. Krugman namreč trdi, da je za podjetja značilna določena spodnja meja preživetja, ki je določena s kritjem fiksnih in variabilnih stroškov. Podjetja si konkurirajo tako, da se borijo za pridobitev večjega tržnega deleža ali ohranjanja doseženega. Večji tržni delež oziroma ohranjanje doseženega položaja pa si lahko zagotovijo le na račun konkurentov. Tista podjetja, ki jim ne uspe pokriti stroškov poslovanja, propadejo. Na nivoju podjetij se torej odvija neposredni boj, ki ga opredelimo kot konkuriranje na ravni podjetij. Za podjetja obstaja spodnja meja preživetja in je konkurenčnost merljiva, na nivoju držav pa spodnje meje preživetja ni. Stanje trgovinske bilance, ki jo nekateri ekonomisti jemljejo za ustrezen kazalnik konkurenčnosti gospodarstva, je po njem napačna. Presežek trgovinske bilance namreč ni vedno kazalnik dobrega konkurenčnega položaja gospodarstva. To spoznanje razlaga na primeru Mehike, ki je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja dosegala velik presežek trgovinske bilance zaradi prisilnega plačevanja visokih obresti iz naslova državnega dolga. V devetdesetih letih pa je nastal preobrat zaradi visokega trgovinskega primanjkljaja. Tuji investitorji so si znova pridobili zaupanje in prišlo je do velikih tujih investicij. Sklepa, da je presežno stanje trgovinske bilance znak slabosti, primanjkljaj pa znak moči gospodarstva (Krugman, 1994).

Krugman svoje stališče o nesmislu konkurenčnosti na ravni držav dodatno argumentira z dejstvom, da so države močno prepletene. Ta prepletenost se kaže predvsem tako, da so države medsebojne uvoznice in izvoznice dobrin. Države se specializirajo za določene panoge, ki jih izvažajo, hkrati pa izvažajo dobrine iz specializiranih panog drugih držav, so uvoznice in hkrati izvoznice dobrin. Pri takem trgovanju se odvija »non-zero« proces, v katerem so vsi udeleženci na boljšem. Prav zato velikih ekonomskih problemov, s katerimi se srečujejo gospodarsko razvite države, ni smiselno pripisati meddržavnemu tekmovanju oziroma nacionalni konkurenčnosti. Poleg tega, dodaja, države ne morejo propasti kot podjetja. Lahko so le bolj ali manj zadovoljne s svojim gospodarskim uspehom. Iz tega sledi, da je obsedenost domačih institucij z nacionalno konkurenčnostjo lahko nevarna, kadar povzroči trgovinske vojne, neučinkovito zapravlja proračunski denar in povzroča napačne ekonomske politike, ki zagovarjajo in varujejo izbrane domače interesne skupine (Lall, 2001; Krugman, 1994).

Po drugi strani Krugman meni, da nacionalne konkurenčnosti ni mogoče definirati v kontekstu strukturne konkurenčnosti (neravnotežja), kajti velja le agregatno ravnotežje. Kot argument navaja neprimerno razlaganje pomena realokacije proizvodnih dejavnikov, katerega spremembe niso merilo nacionalne konkurenčnosti, ampak gre le za spremembe, ki omogočajo nove primerjalne prednosti (Krugman, 1994).

Krugman si pri kritiki nacionalne konkurenčnosti pomaga z izpostavljanjem nepremišljene uporabe podatkov, ki jih drugi teoretiki uporabljajo za razlago dejavnikov nacionalne konkurenčnosti. Medtem ko večina raziskovalcev nacionalne konkurenčnosti vidi dvig

gospodarske rasti v sektorjih z visoko dodano vrednostjo na delavca, Krugman, 1994, razlaga, da produkcija visoko dodane vrednosti ni v korelaciji z novo tehnologijo, temveč s kapitalno intenzivnostjo. Istočasno pri svojih izračunih zanemarija vpliv monopolnih položajev podjetij, ki močno vplivajo na visoko dodano vrednost sektorja. Dejstvo je, da dosežata sektorja, kot sta tobačna in naftna industrija, visoko dodano vrednost tudi iz naslova močnih monopolnih položajev. Vendar je zaradi neuvrščanja farmacevtske industrije v izračune verodostojnost njegovih ugotovitev vprašljiva, saj se prav v farmacevtski industriji odraža visoka dodana vrednost, ki ni posledica monopola, temveč sloni na učinkih investiranja v raziskave in razvoj, produkcijo in trženje.

Poleg navedenega meni, da je za gospodarski napredek pomembna le nacionalna produktivnost, ki je ena izmed glavnih dejavnikov konkurenčnosti. Vendar drugače kot drugi zagovorniki teorije nacionalne konkurenčnosti, ki poudarjajo pomembnost in smiselnost relativne rasti produktivnosti v primerjavi z drugimi državami, vidi Porter njen pomen le v absolutnem oziroma individualnem smislu. Tako zanika potrebo po primerjavah. Posledica takega pristopa in zanikanje smiselnosti primerjav nacionalne konkurenčnosti je v tem, da so države prikrajšane za pomembne informacije o ustreznosti ekonomskih strategij pri doseganju zelenega napredka. Po drugi strani Krugman ne raziskuje nacionalne konkurenčnosti kot dinamične kategorije, zato podaja le posledice oziroma stanje konkurenčnosti. Trditev, da je 91-odstotno zmanjšanje rasti bruto nacionalnega proizvoda ZDA v obdobju 1973–1990 posledica pojemanja rasti domače produktivnosti, ne razloži vzroka, ampak le opisuje ekonomsko nazadovanje v navedenem obdobju.

Gre za zgrešen pristop, kajti naloga koncepta nacionalne konkurenčnosti je prav v tem, da definira področja in dejavnike konkurenčnosti in jih upošteva pri svojih strategijah, zato da zagotavlja čim višje rasti produktivnosti in blagostanje gospodarstva. Med glavne dejavnike nacionalne konkurenčnosti prištevamo domača vlaganja, kakovost izobraževalnega sistema, raziskovalno-razvojne dejavnosti, podjetništvo in druge dejavnike.

Krugman je v delu »A reply to professor Dunning«, 1995, izrazil mnenje, da ga napačno razumemo pri njegovih pogledih na nacionalno konkurenčnost. Po njegovem je preverjanje nacionalne konkurenčnosti koristno v kontekstu pridobivanja ustreznih informacij, kar pa je zelo tvegano početje. Kot argument navaja stališča Thurowa in nepremišljenih izjav WEF, ki vnašajo dvome v koncept nacionalne konkurenčnosti in njenega merjenja (Krugman, 1995, str. 325–327).

Iz povedanega je razviden Krugmanov skepticizem glede teorij in merjenja nacionalne konkurenčnosti, saj meni, da osredotočanje na konkurenčnost ogroža liberalna načela, ki so prvi pogoj za prosto in učinkovito mednarodno menjavo oziroma sodelovanje. Mednarodna trgovina, različne oblike integracij, dogovorov, sporazumov in naložb so

vzpostavile tako soodvisnost, da je nesmiselno izpostavljati konkurenčnejše države v primerjavi z manj konkurenčnimi.

Ekonomist Lall je tudi eden izmed kritikov teorije nacionalne konkurenčnosti. Ne zaupa dosedanjemu razumevanju teoretičnih osnov nacionalne konkurenčnosti in dodaja, da bi bilo smiselno instrumente nacionalne konkurenčnosti povezati v celoto. Predvsem izpostavlja pomen investicij, znanja, veščin, informacij, grozdov in konkurenčne politike, hkrati pa kritizira merjenje nacionalne konkurenčnosti po metodah WEF in IMD. Čeprav se strinja, da navedena poročila vsebujejo koristno gradivo, izpostavlja njihove analitične in metodološke pomanjkljivosti pri izračunu indeksov nacionalne konkurenčnosti (Lall, 2001).

Thurow meni, da je konkurenčnost države sposobnost, ki omogoči državi obstati ali zmagati v svetovni tekmi mednarodne trgovine (Thurow, 1992). Način konkuriranja na ravni držav enači z načinom konkuriranjem na ravni podjetij, kar se močno razlikuje od mnenj drugih avtorjev, kot sta na primer Porter in Krugman. Drugače povedano, meni, da med državami poteka boj z »ničelno vsoto«. Tak pogled na nacionalno konkurenčnost je nevaren, ker lahko povzroči nasproten učinek – zaostrovanje meddržavnih odnosov.

Zagovornik koncepta nacionalne konkurenčnosti in hkrati kritik Krugmanovih tez je John H. Dunning. Ta avtor trdi, da Krugman pri svojih trditvah izhaja iz neoklasičnih trgovinskih teorij, ki niso primerne za oris današnjih ekonomskih razmer. Domneva namreč, da vse države in vsa podjetja delujejo na ravni kar največje učinkovitosti. Tako izhodišče kaže, da Krugman zagovarja koncept primerjalnih prednosti. Po Krugmanu je na raven nacionalne konkurenčnosti mogoče vplivati le z boljšo alokacijo proizvodnih virov. Za ponazoritev Dunning izpostavlja pogoje, pod katerimi bi Krugmanove teze veljale, hkrati pa nacionalna konkurenčnost ne bi bila smiselna (Dunning, 1997, str. 271–272):

1. Vsi viri in proizvodne kapacitete so danes kar najučinkoviteje izkoriščene.
2. Vse razlike v poslovanju podjetij ali industrijskih panogah med državami so neizogibne.
3. Vsi viri in proizvodne kapacitete so nemobilni.
4. Vsi stroški izboljšanja učinkovitosti (inovacije, izobraževanje in učenje) so zanemarljivi in hkrati dostopni vsem podjetjem.
5. Ni strukturnih tržnih pomanjkljivosti in vsa podjetja delujejo v razmerah popolne konkurence.
6. Brezposelnost in neizkoriščenost proizvodnih kapacitet ne obstaja

Dejstvo je, da so današnje razmere v svetovnem gospodarstvu popolnoma drugačne in da svetovnega gospodarstva ne moremo definirati z navedeno predpostavko. Priča smo mobilnosti virov in premoženj, različnim mednarodnim povezavam na ravni podjetij in

držav, brezposelnosti in obstoju nepopolnih trgov. Taki trgi omogočajo različne oblike obsega ekonomij, do izraza pa prihaja večanje produktivnosti, ki je posledica inovativnosti in tehnološkega napredka. Po drugi strani države s svojimi ukrepi na makro ravni s podpiranjem inovativnosti, raziskav in razvoja, učenja, vzpostavljanja konkurence in davkov vplivajo na položaj lastnih firm doma in v svetu. Uspešnost podjetij in držav je torej odvisna od uspešnosti inovativnih in menedžerskih strategij podjetij in delovanja države.

John H. Dunning definira nacionalno konkurenčnost kot preizkus (benchmarking) ekonomskega učinka (performance) podjetji, ki ga predstavlja njihova raven produktivnosti, profitabilnosti, tržnega deleža, medtem ko za primerjavo tega ekonomskega učinka upoštevamo glavne konkurente. Za države velja podobno. Ekonomski učinek najpogosteje determinira raven BNP na prebivalca, preizkus tega ekonomskega učinka pa pomeni primerjavo države z drugim »vodilnimi« ali pa primerljivimi državami. Nacionalna konkurenčnost je torej tisti koncept, ki primerja ekonomske učinke držav. Smiselnost nacionalne konkurenčnosti je v tem, da pridobljene informacije in učinkovita raba teh podatkov pripomoreta k izboljšanju ekonomskega učinka držav oziroma k njeni blaginji (Dunning, 1997, str. 315).

Porter, podobno kot Krugman, meni, da je nacionalna produktivnost ključnega pomena pri konceptu nacionalne konkurenčnosti. Vendar v primerjavi s Krugmanom Porter išče vzode rasti produktivnosti, ki bi zagotavljali gospodarski razvoj države. Porter trdi, da je nacionalna konkurenčnost splet različnih dejavnikov, ki jih razvršča v dve skupini, in sicer makroekonomske in mikroekonomske. Makroekonomske značilnosti gospodarstva, ki se odražajo v ustrezni fiskalni in monetarni politiki, kakovostnih institucijah, pravnem redu in zakonodaji, so potreben, vendar nezadosten pogoj nacionalne konkurenčnosti. Mikroekonomske značilnosti gospodarstva, ki so implementirane v podjetjih kot sofisticiranost strategij podjetij in kakovost poslovanja ob ustreznem mikroekonomskem poslovnem okolju, poglobitno vplivajo na nacionalno konkurenčnost gospodarstva.

Vendar tudi Porter ne loči jasno koncepta nacionalne konkurenčnosti od nacionalne produktivnosti. Prepričan je, da je nacionalna blaginja odvisna od konkurenčnosti, ta pa od produktivnosti, s katero države izkoriščajo svoj kapital, delovno silo in naravne vire. Tudi zanj nacionalna konkurenčnost ni v domeni neposrednega boja med državami. Prepričan je, da je rast produktivnosti držav ključnega pomena pri zagotavljanju večje državne in svetovne blaginje, ta pa nastaja z makroekonomskim in mikroekonomskim napredkom. Ker gre za enega izmed ključnih snovalcev globalnega poročila konkurenčnosti, poleg indeksov nacionalne konkurenčnosti izpostavlja pomen spremljajočega gradiva. To gradivo ponuja ogrodje za razvijanje ustreznih politik, ki bodo pripomogle k večji gospodarski rasti oziroma večji blaginji držav.

John de La Monthe in Gilles Paquet menita, da nekatera stališča Krugmanove kritike vsebujejo dobro ogrodje za definiranje nacionalne konkurenčnosti, kajti Krugman pravi: »Nacionalna konkurenčnost je kombinacija zelene trgovinske bilance in nečesa dodatnega.« Nacionalno konkurenčnost označita kot možnost države, da se uspešno meri z mednarodno konkurenco, medtem ko »nekaj dodatnega« lahko pomeni rastoč življenjski standard ali pa boljšo socialno-zdravstveno skrb (Boyd, 1997, str. 82).

Zagovornik koncepta nacionalne konkurenčnosti je tudi Stephan Garelli. Eden izmed snovalcev Letopisa konkurenčnosti je prepričan, da imajo države ključno vlogo pri nacionalni konkurenčnosti. V primerjavi s Porterjem, ki izpostavlja velik pomen dejavnikov mikrookolja, Garelli posveča večjo pozornost vlogi države. Svoje prepričanje argumentira s tem, da so države tudi v preteklosti imele ključno vlogo pri ustvarjanju ekonomske pozicije, zato bi bilo napačno spregledati njihov vpliv. »Velika depresija«, do katere je prišlo v tridesetih letih dvajsetega stoletja zaradi protekcionističnih politik držav, je dober pokazatelj državnega vpliva. Nato je sledila oživitev ekonomij, ki je bila večinoma posledica liberalizacije svetovne trgovine.

V primerjavi s Krugmanom, ki trdi, da države med seboj ne tekmujejo in da nacionalna konkurenčnost kot koncept ni smiselna, vidi Garelli dejavnike nacionalne konkurenčnosti prav v mednarodni trgovini, prostem pretoku kapitala, blaga in storitev in pogojih poslovanja. Podjetja v globalno razvitem svetu namreč iščejo najboljše pogoje za svoje obratovanje, ti pa so odvisna od pogojev, ki jih ustvarjajo države s svojim delovanjem. Skratka, države so tiste, ki z ustreznim izobraževalnim sistemom, ustvarjanjem atraktivnega ali agresivnega okolja z ustreznimi politikami ustvarjajo nacionalno konkurenčnost. Nastajanje takega okolja bo oblikovalo kakovostno konkurenčnost, ki ne bo temeljila na nizkih cenah delovne sile, temveč na kakovosti in inovativnosti. To je razvidno tudi iz same zasnove merjenja nacionalne konkurenčnosti po IMD, tj. »konkurenčni kocki« (glej Slika 2., str. 23), kjer so prikazane ključne dimenzije, ki oblikujejo nacionalno konkurenčno okolje.

Marko Jaklič nacionalno konkurenčnost opredeljuje kot sposobnost države, da ob visokih plačah zagotavlja gospodarski napredek države. Kot pravi, je pomembno, da država uravnoteži menjavo tako, da bo ta potekala pri visoki ravni plač. Dogaja se, da zaradi vse nižjih cen naravnih bogastev ta izgubljajo vlogo pomembnega dejavnika konkurenčnosti. Po drugi strani pa masovna in serijska proizvodnja znižujeta vpliv stroškov delovne sile kot dejavnika konkurenčnosti. Ključnega pomena pri doseganju napredka države je povečanje produktivnosti, ki je odvisno od kakovosti in značilnosti proizvodov ter od trženja in učinkovitosti proizvodnega procesa (Jaklič, 2002, str. 35–44).

Namen nacionalne konkurenčnosti in njenih medsebojnih primerjav je v tem, da nam podaja ustrezne ocene ekonomskih značilnosti obravnavanih držav v primerjavi z drugimi.

S preučevanjem teorije koncepta nacionalne konkurenčnosti sem ugotovil, da ima nacionalna konkurenčnost pomembno vlogo pri ustvarjanju dolgoročne gospodarske rasti. Čeprav se po eni strani strinjam s Krugmanovimi ugotovitvami, da neposrednega boja med državami ni, mislim, da je nacionalna konkurenčnost veliko širši pojem. Zato je nesmiselno na konkurenčnost držav gledati le kot na saldo plačilne bilance. Namen koncepta nacionalne konkurenčnosti je v tem, da izkorišča ponujene možnosti globalne ekonomije in da države usmerja in stimulira za doseganje trajnostnega gospodarskega razvoja.

7.2 Primerjava uvrstitev izbranih držav po metodah WEF in IMD z realno rastjo BDP kot ključnega kazalnika ekonomske uspešnosti

Ekonomska stroka koncept nacionalne konkurenčnosti definira na različne načine, vendar se v vseh dostopnih definicijah tega koncepta seznanjamo s pomenom gospodarskega razvoja posameznih držav kot ključnega kazalnika uspešnosti držav. Eden izmed osrednjih pokazateljev tega razvoja je tudi raven bruto domačega proizvoda (BDP), ki je opredeljen kot vsota vrednosti vseh končnih dobrin in storitev, proizvedenih v državi v določenem obdobju. Kazalnik BDP odraža proizvodno aktivnost države, ta naj bi se odražala tudi kot večanje blaginje obravnavanih držav. Zato v naslednjih prikazih proučujem, ali ocenjevanje nacionalnih konkurenčnosti po metodah WEF in IMD napoveduje gospodarsko rast obravnavanih gospodarstev, in analiziram, ali obstaja povezanost uvrstitve izbranih držav po uvrstitvah WEF in IMD z gibanjem letne stopnje realne rasti BDP oziroma ali nam navedene ocene ponujajo referenčne podatke o prihodnjem razvoju držav.

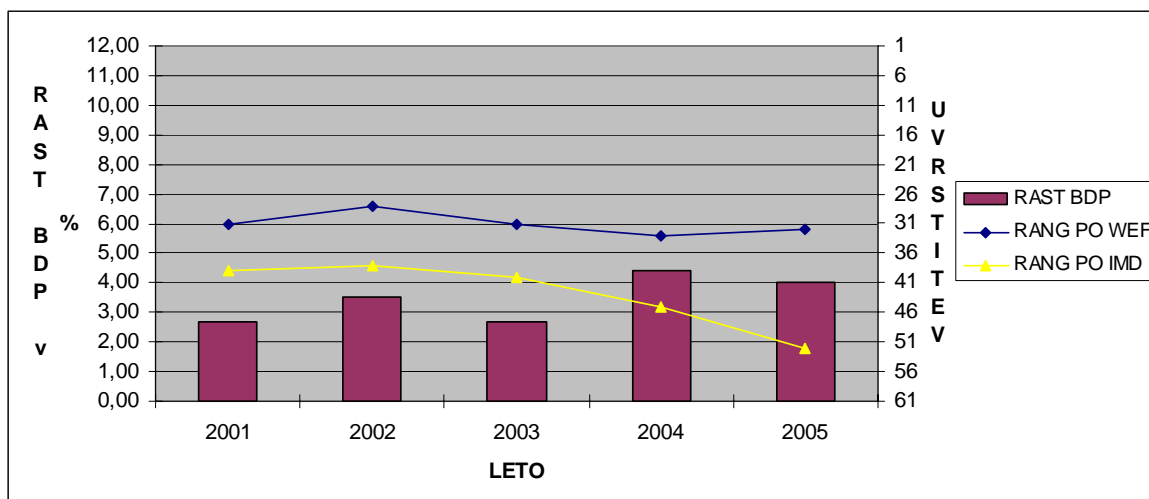
Pri izbiri držav, ki jih uporabljam za primerjavo med doseženo letno stopnjo rasti BDP in uvrstitvami na lestvici nacionalne konkurenčnosti po WEF (Indeks sposobnosti rasti) in lestvico nacionalne konkurenčnosti po IMD, upoštevam naslednje kriterije:

- Država je obravnavana pri obeh institucijah.
- Država nastopa na podobnih trgih kot Slovenija in je hkrati znana širšemu krogu ljudi.
- Države ugotavljajo padce in vzpone indeksov nacionalne konkurenčnosti v obdobju 2001–2005.
- Države so v obdobju 2001–2005 vodile karakteristične ekonomske politike.

Glede na to, da navedenim kriterijem izbire ustrezajo številne države, sem se odločil, da se bom omejil le na del evropskih tranzicijskih držav, za katere je značilno, da so v obravnavanem obdobju 2001–2005 doživljale številne premike podjetniške dejavnosti, kakovosti infrastrukture, davčne politike, kakovosti sodstva in drugih dejavnosti. Vse

navedene spremembe vplivajo na ekonomijo obravnavanih držav, oceno nacionalne konkurenčnosti in doseženo gospodarsko rast. Poleg Slovenije v nalogi obravnavam Češko, Estonijo in Irsko.

Slika 3: Uvrstitev Slovenije na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP

Vir: The Global Competitiveness Report, 2001–2005; The World Competitiveness Yearbook, 2001–2005; The World Bank, 2007; Lasten prikaz.

Iz zgornjega grafa je razvidno, da je povprečna letna stopnja rasti v obdobju 2001–2005 3,5-odstotna, kar je relativno visoko. Navedena rast je sicer nižja od povprečja vseh obravnavanih držav v Poročilu globalne konkurenčnosti (4,5-odstotna), vendar obravnava zajema tudi nerazvite države (na primer Armenija, Čad, Kazahstan), ki so dosegle v tem obdobju visoko konjunkturo. Poleg navedenih držav so zelo visoko gospodarsko rast dosegle pribaltiške države Litva, Latvija in Estonija, ki jih lahko primerjamo s Slovenijo. Te države so dober kazalnik gospodarskega uspeha in so hkrati primerne za medsebojno primerjanje s Slovenijo, predvsem z vidika polnopravnega članstva v Evropski skupnosti in prehoda na tržno gospodarstvo.

Uvrstitev Slovenije po osrednjem indeksu sposobnosti rasti (GCI), ki ga izvaja WEF, se je v obdobju 2001–2005 gibala okoli 30. mesta. Sloveniji je v obravnavanem obdobju uspelo ohraniti relativno dobro pozicijo med 117 državami, kolikor jih je bilo obravnavanih leta 2005.

Iz zgornjega prikaza je razvidno, da je mogoče le delno zaznati neposredne povezave med gibanjem letne stopnje rasti BDP in ocenami nacionalne konkurenčnosti po indeksu sposobnosti rasti. Ocene nacionalne konkurenčnosti po indeksu sposobnosti rasti so pravilno napovedale gibanje gospodarske rasti v letih 2002 in 2003, medtem ko je za leti 2004 in 2005 značilno ohranjanje položaja (33. oziroma 32. mesto) ob sicer nadpovprečni stopnji gospodarske rasti v obdobju 2001–2005, ki je znašala v povprečju 4,2 odstotka.

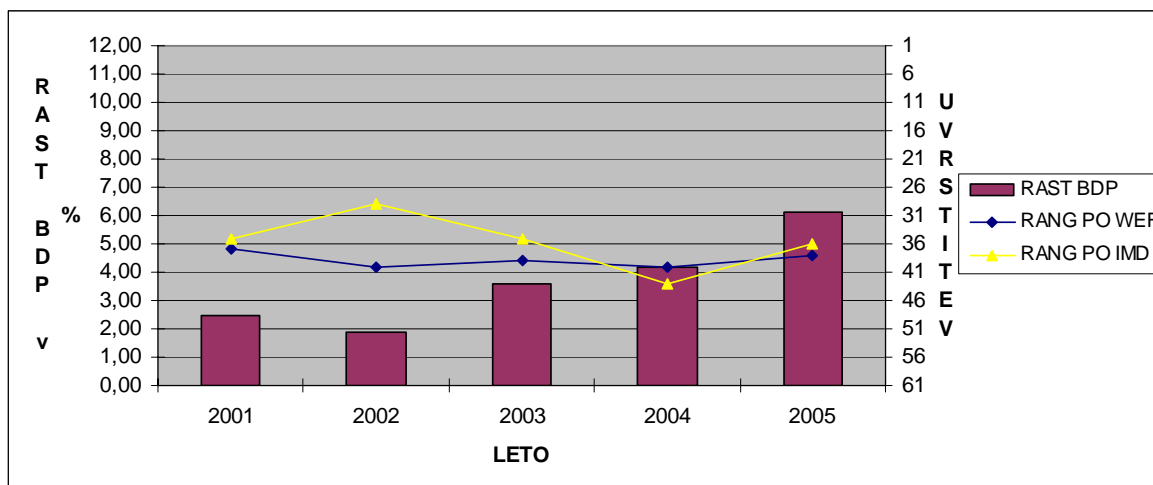
Konkretno sta za uvrstitev leta 2003 značilni nizka stopnja realne rasti BDP – 2,70 odstotka – in padec njene uvrstitve z 31. na 33. mesto, kar naj bi bila posledica izmerjene nižje vrednosti podindeksov tehnološke konkurenčnosti (nazadovanje s 24. na 26. mesto) in makroekonomskega okolja (37. na 39. mesto)³. Iz konteksta celotnega obravnavanega obdobja je razvidno, da obstaja povezava med doseženo letno stopnjo realne rasti BDP in ocenjeno (napovedano) nacionalno konkurenčnost za obdobje petih let. Tukaj je treba izpostaviti dejstvo, da WEF pri ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti upošteva tiste dejavnike, ki so ključni za doseganje čim višje gospodarske rasti v obdobju petih let. Uvrstitve okoli 30. mesta so torej dober pokazatelj relativno visokih letnih stopenj realne rasti BDP, ki so se gibale med 2,70 odstotka (leta 2001) in 4,00 odstotki (leta 2005).

Za uvrstitev Slovenije po IMD v obdobju 2001–2005 je značilno, da niso odražale relativno visokih stopenj rasti BDP, to pa velja predvsem za leti 2005 in 2006. Kot je razvidno iz zgornjega prikaza, je za Slovenijo značilen širši razpon uvrstitev, ki so segale od 39. mesta v letu 2001 pa vse do skromnega 52. v letu 2005. Čeprav je za obdobje 2001–2003 značilno ohranjanje položaja okrog 39. mesta, Letopis konkurenčnosti 2004 in 2005 Sloveniji pripisuje zelo slabo 45. in 52. mesto med 60 gospodarstvi kljub realizirani 4,4- in 4,0-odstotni letni stopnji realne rasti BDP.

Ugotavljam, da povezave med uvrstitvijo Slovenije po nacionalni konkurenčnosti, merjeni z IMD metodologijo, in gospodarsko rastjo ni zaznati. Vzroke je treba predvsem iskati v pogledu IMD na koncept nacionalne konkurenčnosti in metodologijo, ki v ospredje postavlja tiste države, ki z oblikovanjem okolja podpirajo konkurenčnost svojih podjetij. Tu gre predvsem za odprtost gospodarstva za neposredne tuje investicije, investiranje v tujino, prosti pretok blaga in storitve kapitala. Po drugi strani pa na slab absoluten položaj Slovenije vpliva tudi to, da pri IMD obravnavajo le izrazito razvita gospodarstva in regije, kar še dodatno vpliva na doseženi slabši položaj v primerjavi z uvrstitvijo Slovenije po WEF-metodologiji nacionalne konkurenčnosti GCI.

³ Podrobnejši podatki dostopni v Poročilih globalne konkurenčnosti.

Slika 4: Uvrstitev Češke na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP

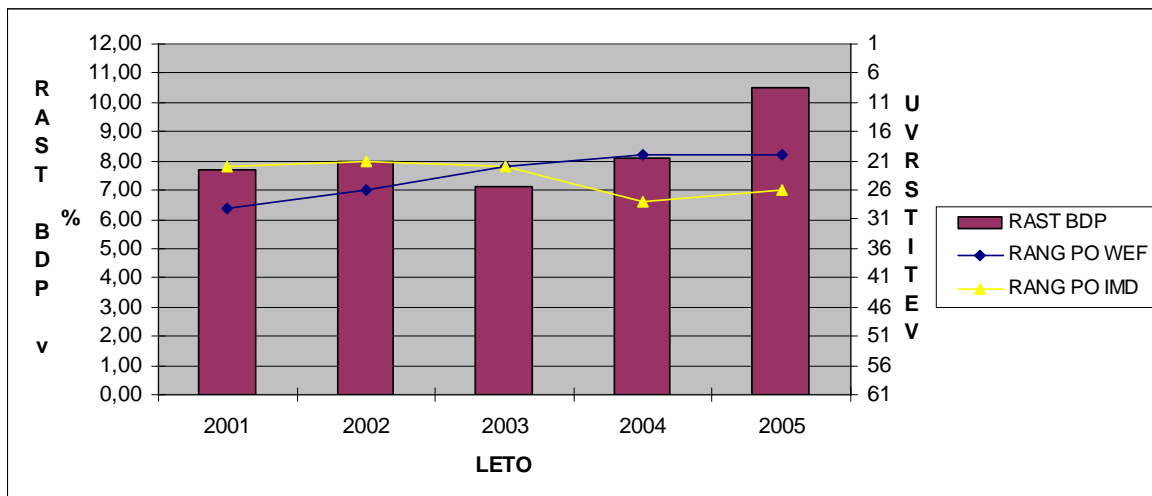
Vir: The Global Competitiveness Report, 2001–2005; The World Competitiveness Yearbook, 2001–2005; The World Bank, 2007; Lasten prikaz.

Povprečna letna stopnja rasti BDP za Češko je v obravnavanem obdobju 2001–2005 znašala 3,7 odstotka. Gre za relativno visoko gospodarsko rast tega gospodarstva, za katerega je značilno, da je že v letu 2004 preseglo raven 10.000 dolarjev BDP na prebivalca.

Iz zgornjega prikaza je razvidno, da ni opaziti povezave med uvrstitvijo Češke po indeksu nacionalne konkurenčnosti IMD in letno stopnjo rasti BDP. Nasprotno, gibanje ocen nacionalne konkurenčnosti v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP je značilno za celotno obdobje 2001–2004. Pozitivno povezavo med navedenima kategorijama je mogoče zaznati samo v letu 2005, ko je Češka pri stabilni dvoletni gospodarski rasti napredovala za sedem mest.

WEF Češki pri indeksu sposobnosti rasti (GCI) v obdobju 2001–2005 pripisuje relativno stabilen položaj, ki se giblje med 37. in 40. mestom. Pravilno izmerjene nacionalne konkurenčnosti po GCI so značilne za celotno obdobje 2001–2005. Razvidno je, da je Češka v letih 2001 in 2002 doživela padec za 3 mesta, ob tem pa je dosegla nizko gospodarsko rast – 2,5 odstotka oziroma 1,5 odstotka. Če upoštevamo petletno obdobje, ki ga pri WEF jemljejo za odločilno, je povprečna letna stopnja rasti BDP v višini 3,7 odstotka ohranila 40. mesto med 117 državami, obravnavanimi v letu 2005.

Slika 5: Uvrstitev Estonije na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP

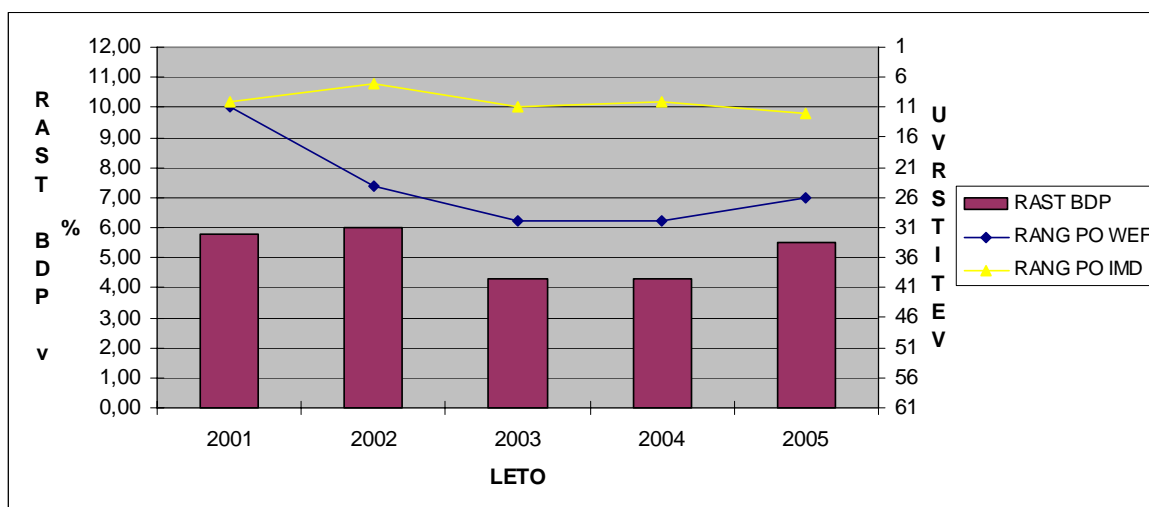
Vir: The Global Competitiveness Report, 2001–2005; The World Competitiveness Yearbook, 2001–2005; The World Bank, 2007; Lasten prikaz.

Iz zgornjega grafa je razvidno, da je Estonija dosegla izrazito visoko letno stopnjo rasti BDP na prebivalca, ki je v obdobju 2000–2005 v povprečju znašala visokih 8,3 odstotka.

Izmerjena nacionalna konkurenčnost osrednjemu indeksu nacionalne konkurenčnosti GCI je nakazovala gibanje gospodarske rasti v obravnavnem obdobju 2001–2005. Estonija je namreč neprenehoma izboljševala svojo uvrstitev in je v letih 2004 in 2005 zavzemala odlično 20. mesto. Dobra uvrstitev Estonije na indeksu GCI gre predvsem na račun dobrih ocen tehnološkega podindeksa, ki dosega 10. in 15. mesto v letih 2003 in 2004.

Indeks nacionalne konkurenčnosti po IMD Estonijo uvršča med 22. in 28. mesto. Estonija je v obravnavnem obdobju 2001–2005 najboljše mesto dosegala v obdobju 2001–2003 (22. mesto), pri čemer je dosegla visoko povprečno stopnjo letne rasti BDP v višini 7,6 odstotka. Estoniji pripisujejo dobre uvrstitve predvsem na podindeksu učinkovitosti vlade, ocenjena je okoli 15. mesta. Estonija je v letih 2004 in 2005 dosegala slabšo uvrstitev (28. mesto in 26. mesto) kljub doseženi visoki gospodarski rasti BDP v višini 8,10 odstotka in 10,50 odstotka. Glede na dosežek bi bilo pričakovati ohranjanje oziroma izboljšanje položaja v primerjavi z izhodiščnim položajem leta 2001.

Slika 6: Uvrstitev Irske na lestvici GCI (WEF) in IMD v primerjavi z doseženo letno stopnjo rasti BDP

Vir: The Global Competitiveness Report, 2001–2005; The World Competitiveness Yearbook, 2001–2005; The World Bank, 2007; Lasten prikaz.

Irska je sinonim za gospodarski razvoj prejšnjega desetletja. Gospodarska rast in razvoj sta predvsem posledica strokovne in inovativne vladne politike, dobrega sodelovanja med vlado, industrijo, kmetijstvom, sindikati, odprtosti za mednarodno trgovino in številnih učinkovitih neposrednih tujih naložb. Močno so poudarjali izobraževanje in tehnološke inovacije. Take razmere odlično ponazarja visoka povprečna letna stopnja rasti BDP, ki je tudi v obdobju 2000–2005 znašala 5,2 odstotka ob zelo visoki ravni BDP na prebivalca, kar 48.000 dolarjev v letu 2005.

IMD in WEF Irsko različno uvrščata na indekse nacionalne konkurenčnosti, tako da jo pri IMD uvrščajo tik pod vrhom, tj. med 10. in 12. mestom, medtem ko ji WEF pripisuje skromnejše uvrstitve med 11. in 30. mestom.

Uvrstitev Irske na indeksu nacionalne konkurenčnosti po IMD je pričakovana, kajti že navedena liberalizacija gospodarstva ob čedalje večji odprtosti gospodarstva pri IMD prinaša dobre uvrstitve. Na podindeksih nacionalne konkurenčnosti Irska predvsem dosega dobro uvrstitev glede podindeksov uspešnosti gospodarstva in učinkovitosti vlade, medtem ko so slabše uvrstitve predvsem v zvezi s podindeksi učinkovitosti podjetij in infrastrukture.

Za uvrstitve Irske na indeks sposobnosti rasti je značilno to, da je zasedala širok razpon uvrstitve, od odličnega 11. mesta leta 2001 pa vse do 30. mesta, ki ga je zasedala v letih 2004. Predvsem negativno izstopa velik padec uvrstitve leta 2002 za 13 mest ob doseženi 6-odstotni letni stopnji rasti BDP. Za leti 2003 in 2004 je značilna slabša uvrstitev, ki je pravilno napovedala tudi nižjo gospodarsko rast (4,3-odstotno). Navedeni padec v tem obdobju je predvsem posledica slabih uvrstitev na tehnološkem podindeksu (38. in 37.

mesto), medtem ko na podinkesih makroekonomskega okolja in javnih institucij dosega uvrstitve okoli 20. mesta.

Pri analizi ocen nacionalne konkurenčnosti po metodah IMD in WEF sem ugotovil, da ocene osrednjega indeksa pri WEF, indeksa sposobnosti rasti, podajajo boljše napovedi gibanja gospodarske rasti v primerjavi z osrednjim indeksom nacionalne konkurenčnosti po IMD. To je predvsem razvidno iz obravnav držav Slovenije, Češke in Estonije. Gre za pričakovane rezultate, kajti že sama izhodišča metodologij ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti se razlikujejo. Metodologija ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti WEF konkretno poudarja pomen »kvalitativne« in razvojne konkurenčnosti, ki temelji na spremljanju razvojnih politik in determiniranju dolgoročnih dejavnikov konkurenčnosti. Zato ne preseneča uvrščanje držav po mestu nacionalne konkurenčnosti v povezavi z gospodarsko rastjo. Po drugi strani IMD nacionalno konkurenčnost v glavnem vidi kot »cenovno« konkurenčnost, ki temelji na privlačnosti gospodarstva. Tista gospodarstva, ki so odprta in pripravljena za vdor učinkov globalizacije, dosegajo boljše ocene in boljše uvrstitve na Indeksu svetovne konkurenčnosti.

7.3 Uporabnost podatkov po metodah ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti po IMD in WEF

Z obravnavo teorije nacionalne konkurenčnosti sem ugotovil, da je koncept veljaven. V petem poglavju sem že predstavil različne metode ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti in izpostavil pomanjkljivosti in prednosti posameznih metod. Glede na to, da živimo v času spreminjajočih in negotovih pravno-političnih in ekonomskih zakonitosti in močne globalne konkurence, je potreba po ekonomskem napredku držav nujna. Večkriterijski pristop k ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti naj bi upošteval tiste dejavnike, ki naj bi najobjektivneje prikazovali položaj obravnavane države v svetu.

Med preučevanjem metod ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti po metodah IMD in WEF sem prišel do naslednjih ugotovitev glede uporabnosti podatkov:

Pozitivni učinki merjenja konkurenčnosti po IMD in WEF:

- Položaj države v svetu
Uvrščanje države po indeksih nacionalne konkurenčnosti po IMD in WEF pripomoreta k večji razpoznavnosti in večjemu ugledu države. Navedeni instituciji obravnavata le tiste države, ki izpolnjujejo vse potrebne pogoje in obveznosti za ocenjevanje nacionalne konkurenčnosti.⁴ Po drugi strani pa

⁴ IMD in WEF sta leta 2006 obravnavala 61 oziroma 125 držav.

države sprejemajo posledice ocenjevanja in razkrivanja pozitivnih oziroma šibkih točk gospodarstva.

- Ocena konkurenčnih prednosti in slabosti
Dodatno gradivo, ki je del obeh letopisov nacionalne konkurenčnosti, izpostavlja ključne postavke konkurenčnosti, ki zaznamujejo obravnavano državo. Bistvenega pomena je dejstvo, da so te postavke rezultat primerjanja s postavkami drugih držav.
- Testiranje uresničevanja ekonomskih politik in strategij
Analiza nacionalne konkurenčnosti države je instrument ustvarjanja pravilno naravnanih ekonomskih politik in strategij, poleg tega pa večkriterijsko obravnavanje držav po IMD in WEF podaja »kontrolno oceno« našega uspeha pri doseganju ekonomskih ciljev ali pa pomeni podlago pri kreiranju ekonomskih politik in strategij.
- Dobra uvrstitev države – pozitivno ozračje v državi
Visoka uvrstitev države na indeksu nacionalne konkurenčnosti ugodno vpliva na gospodarsko rast, ker pozitivno ocenjuje razmere, strategije in ekonomske politike države. Tako se spodbujajo notranji dejavniki konkurenčnosti, kot so: domače investicije, spodbude raziskav, razvoj, tehnologije, izobraževanja in zunanji dejavniki, in sicer tuje investicije, mednarodni tokovi dela, blaga in kapitala.
- Prilagajanje metod merjenja konkurenčnosti zaradi procesa globalizma
Globalizacijski proces nenehno vpliva na dejavnike nacionalne konkurenčnosti, zato se spreminjajo. Instituciji IMD in WEF že več let raziskujeta to problematiko in poskušata v model ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti vključiti le tiste dejavnike, ki dejansko vplivajo nanje.

Glede na analizo nacionalne konkurenčnosti obstajajo naslednje slabosti večkriterijskega ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti po metodah IMD in WEF:

Slabosti merjenja nacionalne konkurenčnosti gospodarstva se nanašajo na vprašljivo zanesljivost in verodostojnost metodologije merjenja nacionalne konkurenčnosti, te pa delimo na:

- Spreminjanje vzorcev dejavnikov nacionalne konkurenčnosti
Prilagajanje nabora izbranih dejavnikov nacionalne konkurenčnosti ekonomskim spremembam ima tudi negativne posledice. Te se predvsem nanašajo na nezmožnost upoštevanja indeksov nacionalne konkurenčnosti kot časovne vrste. Zato je vprašljiva primerjava uvrstitev držav pred petimi leti in zdaj.

- **Objektivnost podatkov, pridobljenih z anketami**
Podatki, pridobljeni z anketami, ki ponazarjajo kvalitativne dejavnike konkurenčnosti, so subjektivne narave in so zato lahko pristranski. Poleg tega kritiki izpostavljajo njihovo neupravičeno uporabo, kadar obstajajo dostopni statistični podatki. Ankete izpolnjujejo le menedžerji, dejansko pa so izvzete druge ciljne skupine, ki bi jih prav tako lahko umestili v dejavnike nacionalne konkurenčnosti (zaposleni v javni upravi, šolstvu, inštitutih, gospodinjstvih). Dodaten problem predstavlja razumevanje in dojemanje anketnih vprašanj glede na družbene, etične in moralne vrednote anketirancev in obratno.
- **Spreminjanje ponderiranja posameznih skupin dejavnikov konkurenčnosti**
Spreminjanje metodologij merjenja nacionalne konkurenčnosti vnaša zmedo v njihovo razlaganje in upravičenost ustreznosti preteklih indeksov konkurenčnosti postaja vprašljiva.
- **Razlaganje indeksov konkurenčnosti in njen pomen**
Sama kompleksnost metodologije merjenja nacionalne konkurenčnosti od uporabnika zahteva strokovnost in razumevanje ozadja teorije konkurenčnosti in metodologije izračuna. Po drugi strani pa je razlaganje uvrstitve države nepojasnjeno, kajti sprememba uvrstitve za nekaj mest še ne pomeni spremembe položaja obravnavane države.
- **Zanesljivost agregatne ocene indeksa konkurenčnosti**
Pri ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti se večina pozornosti posveča agregatni oceni nacionalne konkurenčnosti. Take agregatne ocene lahko skrijejo dejansko stanje posameznih regij obravnavane države. Medtem ko za Slovenijo lahko trdimo, na primer, da ne pozna relativno velikih medregijskih gospodarskih razlik, podobnega ne moremo trditi za veliko držav, za katere je značilna velika gospodarska neusklajenost med posameznimi regijami države. Pri IMD zato uvajajo posamezne regije (leta 2003 so med drugimi dodane regije Bavarska, Katalonija, Lombardija), kar delno odpravlja to pomanjkljivost analize nacionalne konkurenčnosti.
- **Napovedovanje prihodnosti na podlagi podatkov iz preteklosti**
V ekonomiji so napovedovanja prihodnosti negotova, kajti gre za kompleksne procese, na katere vplivajo številni ugotovljeni in še neugotovljeni dejavniki. Zato je razlaganje sedanosti na podlagi podatkov iz preteklosti kompleksna naloga, medtem ko napoved prihodnosti vsebuje še dodatno negotovost.
- **Slaba uvrstitvev države – negativno ozračje v družbi**
Slaba uvrstitvev držav pri ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti povzroča negativne posledice, ki se lahko odražajo v nižji gospodarski rasti. Negativno

ozračje v družbi je tem večje, če ekonomski subjekti države poskušajo dvigniti ekonomijo na višjo raven učinkovitosti, produktivnosti in konkurenčnosti, ti pa se ne odražajo na uvrstitvi. V tem primeru je zelo težko oceniti, ali gre za slabe ukrepe v državi, mogoče je kriva metodologija izračuna ali pa so druge države uspešnejše oziroma konkurenčnejše.

- Izhodišča metodologij merjenja nacionalne konkurenčnosti

Za pristop IMD k ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti je predvsem značilno zagovarjanje liberalizacije gospodarstev, prestrukturiranja in velike odprtosti do tujih investicij (ZDA, Luksemburg). Navedene kategorije kratkoročno vplivajo na doseganje dobrih ekonomskih rezultatov, vendar pa dolgoročnih učinkov in posledic teh odločitev ni mogoče z gotovostjo prepoznati. Po drugi strani pri WEF najbolje kotirajo države, ki so naklonjene razvijanju socialnega modela družbe, za katerega je značilno, da v nekaterih primerih zavira razvoj gospodarstva in neučinkovito razporeja javne finance.

- Neažurnost podatkov in dostopnost do njih pri izračunu indeksov

Letopisi nacionalne konkurenčnosti izhajajo letno in upoštevajo podatke, ki so zbrani v preteklem obdobju. Pri zbiranju podatkov se snovalci letopisa srečujejo z različno dostopnostjo in aktualnostjo podatkov. Dejstvo je, da nekateri uporabljeni podatki izvirajo iz večletne preteklosti, kar še dodatno prinaša dvom o objektivnosti letnih sprememb nacionalne konkurenčnosti za posamezne države (Chiaiutta, 2007).

8 SKLEP

Država in podjetja so ekonomski subjekti, ki sodelujejo pri ustvarjanju gospodarskega razvoja. Gospodarski razvoj prinaša boljše življenje njenim prebivalcem in zagotavlja ekonomski uspeh in blagostanje prebivalcem tudi v prihodnosti. Močne spremembe svetovne ekonomije se odvijajo že več desetletij in jih je mogoče pojasniti s primerjalnimi prednostmi. Koncept nacionalne konkurenčnosti in metoda večkriterijskega ocenjevanja pomenita poskus pojasnjevanja zakonitosti državam in podjetjem v globalni ekonomiji.

Koncept nacionalne konkurenčnosti je poskus opredeljevanja vzvodov nacionalne konkurenčnosti. Nacionalna konkurenčnost je sredstvo za doseganje cilja, ki se predvsem nanaša na dolgoročno doseganje gospodarske rasti in razvoja. Danes obstajajo številne metode ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti, ki delno ocenjujejo nacionalno konkurenčnost. Med številnimi pristopi k ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti izstopa prav večkriterijska metoda ocenjevanja nacionalne konkurenčnosti, ki v svoj nabor dejavnikov nacionalne konkurenčnosti vključuje poleg ekonomskih dejavnikov še

neekonomske dejavnike konkurenčnosti. Tako upošteva številna družbeno-socialna in ekonomska področja, v katerih se skrivajo vzvodi konkurenčnosti in družbenega napredka.

Za večkriterijski pristop k ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti je značilno, da pripisuje pomembnost obema glavnima akterjema konkurenčnosti. Država ima regulatoren pomen in je zadolžena za ustvarjanje primerne okolja, medtem ko so podjetja tista, ki so zadolžena za ustvarjanje dodane vrednosti.

Primerjava uvrstitev držav po indeksih nacionalne konkurenčnosti IMD in WEF je pokazala, da so pri WEF ubrali drugačno pot opredeljevanja nacionalne konkurenčnosti v primerjavi z IMD. Ocene nacionalne konkurenčnosti po osrednjem indeksu nacionalne konkurenčnosti so tako relativno bolj napovedovale gospodarsko rast izbranih držav kot osrednji indeks po IMD. Gre predvsem za posledico izhodišč merjenja nacionalne konkurenčnosti, ki se med institucijami razlikujejo. Pri WEF so osredotočeni na dejavnike dolgoročnega gospodarskega napredka, medtem ko so pri IMD na implementacijo učinkov globalizacije v različnih ekonomskih tokovih.

Slabosti večkriterijskega merjenja nacionalne konkurenčnosti se kažejo predvsem v nedoslednem in površnem sprejemanju podatkov, spreminjanju metodologij merjenja in dodajanju številnih novih držav. Posledica je zelo otežena večletna primerjava uvrstitev držav in ugotavljanje dejavnikov, ki so vplivali na spremembe uvrstitev.

Večkriterijski pristop k ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti ponuja številne zaokrožene uporabne podatke, kot je prikaz slabosti in prednosti obravnavanih držav. Poleg tega je njen ključni pomen motivacija države in podjetja za doseganje čim boljših rezultatov na ekonomskem področju, ki so ključnega pomena za večjo blaginjo ljudi.

LITERATURA

1. Anderson Kim: Globalization, WTO and ASEAN. Asean Economic Bulletin, Adelaide, 2001, 18, str. 18–23.
2. Boyd Gavin: Structural Change and Cooperation in the Global Economy. Cheltenham : Edward Elgar, 1997. 306 str.
3. Chiaietta Andrej: Indeks nacionalne konkurenčnosti po WEF. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
[URL: <http://www.umar.gov.si/projekti/pr/2004/ind/wef.doc>], 15.7.2007.
4. Chiaietta Andrej: Nekatero države doleti »analitična nemilost«. Delo: priloga gospodarsko-finančni tednik FT, Ljubljana, 2007, 63, str. 8-9.
5. Dunning John H: Think Again Professor Krugman: Competitiveness Does Matter. The International Executive, New York, 37(1995), 4 , str. 315–324.
6. Dunning John H.: Aliance Capitalism and Global Business. London : Routledge, 1997. 383 str.
7. Figar Liljana. Konkurenčnost držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 94 str., 28 pril.
8. Garelli Stephane: Competitiveness of Nations: The Fundamentals. World Competitiveness Yearbook 2005. Lausanne : IMD, 2005, str. 608–619.
9. Gmeiner Pavle et al.: Razvoj analize in diagnoze nacionalne konkurenčne sposobnosti Slovenije. Delovni zvezek 10/2001. Ljubljana : Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2001. 142 str.
10. Hatzichronoglou T.: Globalisation and Competitiveness: Relevant indicators. STI Working papers 5. Paris : OECD, 1996. 60 str.
11. Hämmäläinen Timo: National Competitiveness and Economic Growth: The Changing Determinants of Economic Performance in the World Economy. Cheltenham : Edward Elgar, 2003. 380 str.
12. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 353 str.
13. Kelly Kevin: New Rules for the New Economy: 10 ways the network economy is changing everything. London : Fourth estate, 1988. 179 str.
14. Kovačič Art: Globalna konkurenčnost Slovenije v času njenega vključevanja v Evropsko unijo. Doktorska disertacija. Ljubljana : Ekonomska Fakulteta, 2004. 377 str.

15. Kovačič Art: Konkurenčnost slovenskega gospodarstva in dolgoročni razvojni dejavniki. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2005. 203 str.
16. Krugman Paul: Competitiveness: A dangerous Obsession. Foreign affairs, New York, 73(1994), 2, str. 28–44.
17. Krugman Paul: A Reply to Professor Dunning. The International Executive, New York, 37(1995), 4 , str. 325–327.
18. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika 1. del. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1994. 138 str.
19. Lall Sanjaya: Competitiveness Indices and Developing Countries: An Economic Evaluation of the Global Competitiveness Report. World Development, Amsterdam, 29(2001), 9, str. 1501–1525.
20. Laxer Gordon: Social Solidarity, Democracy and Global Capitalism. The Canadian review of sociology and Anthropology, Montreal, 32(1995), 3, str. 287–313.
21. Lopez-Claros: Executive Summary. The Global Competitiveness Report 2006–2007. New York : World Economic Forum, 2006, str. 13–28.
22. Porter Michael E.: The Competitive Advantage of Nations. London : The MacMillian Press, 1990. 831 str.
23. Rosselet-McCauley Suzanne: Methodology and Principles of Analysis. World competitiveness Yearbook 2006. Lausanne : Institute for Management Development, 2006, str. 19–26.
24. Savin Davor: Nova ekonomija – pomen in domet. Projektni management v novi ekonomiji. Zbirka predavanj. Ljubljana : Slovensko društvo za projektni management, Projektni forum Maribor, 2001, str. 27–32.
25. Svetličič Marjan: Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče, 1996. 426 str.
26. Thurow Lester C.: Head to Head, The Coming Economic Battle Among Japan, Europe and America. New York : W. Morrow, 1992. 336 str.

VIRI

1. IMD. [URL: <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/index.cfm>], 01.04.2007.
2. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana : DZS, 2005. 1714 str.

3. Slovenski orodjarski grozd. [URL: <http://www.toolcluster.net/sog.php>], 14. 2. 2007.
4. The Global Competitiveness Report 2001–2002. New York : World Economic Forum, 2001. 446 str.
5. The Global Competitiveness Report 2002–2003. New York : World Economic Forum, 2002. 664 str.
6. The Global Competitiveness Report 2005–2006. New York : World Economic Forum, 2005. 632 str.
7. The World Bank. [URL: <http://devdata.worldbank.org/data-query>], 1. 5. 2007.
8. The World Competitiveness Yearbook 2003. Lausanne : Institute for Management Development, 2003. 783 str.
9. The World Competitiveness Yearbook 2005. Lausanne : Institute for Management Development, 2005. 810 str.
10. World Economic Forum. [URL: <http://www.weforum.org>], 1. 4.2007.

PRILOGA

Tabela 1: Letne stopnje realne rasti BDP za izbrane države za obdobje 2000–2005 (BDP, stalne cene, v odstotkih)

Leto/država	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Češka	3,65	2,46	1,90	3,60	4,21	6,09
Estonija	7,85	6,46	7,24	6,69	7,81	9,78
Irska	9,22	6,18	6,11	4,44	4,47	5,50
Slovenija	4,10	2,66	3,45	2,65	4,43	4,03

Vir: The World Bank, 2007.